

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Механізми реалізації державної політики
подолання наслідків воєнних дій в Україні»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування заочної
форми навчання
Андрій ШЕВЧУК

Керівник: доцент кафедри публічного
управління та адміністрування, доктор
юридичних наук
Руслан ЧЕРКАССЬКИЙ

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Андрій ШЕВЧУК. Механізми реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні. – Магістерська робота.

У магістерській роботі досліджено проблематику формування та реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні в умовах повномасштабної збройної агресії та тривалих безпекових загроз.

У роботі розкрито сутність і роль державного управління у процесах подолання наслідків воєнних дій, проаналізовано вітчизняний і міжнародний досвід публічного управління у сфері післявоєнного відновлення, зокрема на прикладі країн, що проходили етапи повоєнної реконструкції. Особливу увагу приділено оцінці економічного та організаційного механізмів реалізації державної політики, визначено ключові загрози та виклики соціально-економічного розвитку, а також чинники, що стримують ефективність управлінських рішень.

На основі результатів стратегічного аналізу, зокрема із застосуванням SWOT-аналізу, GAP-аналізу та моделі McKinsey 7S, сформовано стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні. Доведено необхідність оновлення управлінських підходів з урахуванням інтеграції економічних, соціальних, безпекових і гуманітарних компонентів, посилення інституційної спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування, розвитку міжсекторальної та міжнародної взаємодії.

Запропоновано напрями вдосконалення механізмів реалізації державної політики, спрямовані на підвищення ефективності відновлювальних процесів, забезпечення соціальної стабільності, відновлення критичної інфраструктури, зміцнення національної безпеки та захист прав людини.

Ключові слова: публічне управління, механізм реалізації, державна політика, наслідки воєнних дій, державна безпека, загрози, кризові ситуації, сили безпеки, міжнародна співпраця.

ANNOTATION

Andriy SHEVCHUK. Mechanisms for implementing the state policy of overcoming the consequences of military actions in Ukraine. – Master's thesis.

The master's thesis examines the issues of forming and implementing the state policy of overcoming the consequences of military actions in Ukraine in conditions of full-scale armed aggression and long-term security threats.

The work reveals the essence and role of public administration in the processes of overcoming the consequences of military actions, analyzes domestic and international experience of public administration in the field of post-war recovery, in particular on the example of countries that went through stages of post-war reconstruction. Particular attention is paid to the assessment of economic and organizational mechanisms for implementing state policy, identifies key threats and challenges to socio-economic development, as well as factors that hinder the effectiveness of management decisions.

Based on the results of strategic analysis, in particular with the use of SWOT analysis, GAP analysis and the McKinsey 7S model, strategic directions for the development of mechanisms for implementing the state policy of overcoming the consequences of military actions in Ukraine are formed. The need to update management approaches is proven, taking into account the integration of economic, social, security and humanitarian components, strengthening the institutional capacity of state authorities and local self-government, and developing intersectoral and international cooperation.

Directions for improving mechanisms for implementing state policy are proposed, aimed at increasing the efficiency of recovery processes, ensuring social stability, restoring critical infrastructure, strengthening national security and protecting human rights.

Keywords: public administration, implementation mechanism, state policy, consequences of military actions, state security, threats, crisis situations, security forces, international cooperation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ.....	9
1.1. Сутність та роль державного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.....	9
1.2. Міжнародний досвід публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій.....	16
 РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Аналіз економічного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій.....	24
2.2. Оцінка організаційного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій.....	33
 РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні.....	45
3.2. Модернізація механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.....	57
 ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Воєнна агресія РФ проти України спричинила масштабні руйнування виробничого потенціалу та критичної інфраструктури, погіршення стану довкілля, а також зумовила значні людські втрати й глибокі соціальні потрясіння. Порушено стабільність соціально-економічних процесів, що призвело до деформації звичних моделей функціонування державних інституцій та систем життєзабезпечення населення. Воєнні дії спричинили істотне загострення гуманітарної ситуації, створивши критичні умови для великої кількості внутрішньо переміщених осіб і постраждалих громад.

Державна політика подолання наслідків воєнних дій, визначена положеннями Конституції України [1] щодо забезпечення прав і безпеки громадян (стаття 3), обов'язку держави щодо подолання масштабних наслідків кризових ситуацій (стаття 16), а також захисту суверенітету та територіальної цілісності (стаття 17), спирається й на ключові стратегічні документи держави. До них належать Стратегія національної безпеки України [2], яка визначає збройну агресію РФ головною загрозою та окреслює необхідність формування державної стійкості; Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки [3], спрямована на підтримку територій, що постраждали від бойових дій; а також План відновлення України [4], який передбачає пріоритети соціально-економічної реконструкції та модернізації інфраструктури.

У цьому контексті першочергового значення набуває забезпечення безпеки громадян як ключове завдання системи державного управління. Воєнна агресія РФ формує комплекс гібридних загроз, що безпосередньо впливають на механізми державного управління та потребують їх адаптації до нових реалій. Світовий досвід підтверджує, що запровадження воєнного стану призводить до радикальних змін у функціонуванні держави та суспільства, що зумовлює необхідність оперативного реагування і глибокої трансформації управлінських підходів. Українська система державного управління також зазнала суттєвого впливу з початком широкомасштабної агресії РФ, адже

надзвичайно складні воєнно-політичні та соціально-економічні обставини внесли значні корективи у діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування. Зазначені процеси набувають особливої актуальності в контексті формування ефективних підходів до подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Процес відновлення держави потребує комплексного, міжсекторального підходу, що охоплює всі виміри функціонування суспільства. Важливими завданнями стають інтеграція національних і міжнародних ресурсів, розроблення стратегій для сталого розвитку територій, а також ефективна координація і управління процесами відбудови. Завершення активної фази бойових дій створюватиме нові виклики, пов'язані із забезпеченням правопорядку, відновленням інституцій державного управління та зміцненням довіри громадян до діяльності правоохоронних структур. Реалізація державної політики подолання наслідків воєнних дій передбачає гнучкість управлінських рішень, оперативність реагування та здатність формувати стратегічні управлінські підходи на основі об'єктивного аналізу кризових ситуацій. Усі зазначені аспекти потребують якісного управлінського супроводу, який забезпечується через функціонування механізмів реалізації державної політики у сфері ліквідації наслідків воєнних дій.

На сьогодні науковці та практики дослідили значний спектр проблем, пов'язаних із подоланням наслідків воєнних дій. Теоретичні й прикладні аспекти державного управління у сфері відновлення соціально-економічного потенціалу розглядали, зокрема, Д.О. Грицишен, І.В. Драган, С.М. Домбровська, В.В. Євдокимов, Е.В. Щепанський. Питання забезпечення безпечових умов у процесі подолання наслідків воєнних дій були предметом наукової уваги таких дослідників, як О.В. Кравчук, К.В. Малишев, О.В. Мейко, В.О. Торічний, Т.С. Яровой. Серед зарубіжних учених проблематику післявоєнного відновлення, безпеки та врегулювання конфліктів опрацьовували М. Дойл, П. Гарріс, С. Крепс, Н. Самбаніс, Т. Флорес, Х. Хавард, Ю. Уайт та інші дослідники.

Отже, наукова спільнота зробила вагомий внесок у вивчення питань подолання наслідків сучасних кризових явищ. Проте більшість досліджень зосереджувалася на окремих аспектах відновлення чи безпекових викликів, тоді як комплексне опрацювання саме механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні залишається недостатньо розвиненим. У сучасних умовах трансформації державного управління та масштабних викликів, спричинених війною, висвітлення теоретичних і практичних засад функціонування таких механізмів стає особливо значущим. Саме ця обставина зумовила вибір теми магістерського дослідження та підкреслює її актуальність для формування ефективних управлінських рішень у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад і надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні. Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- розкрити сутність та роль державного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні;
- провести аналіз міжнародного досвіду публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій;
- проаналізувати стан економічного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій;
- оцінити стан організаційного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій;
- визначити стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні;
- запропонувати шляхи модернізації механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Об'єктом дослідження є державне управління у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні, прикладні основи механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи було використано низку наукових методів, зокрема: *методаналізу та синтезу* – для визначення сутності та ролі державного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні; *порівняльного аналізу* – для аналізу міжнародного досвіду публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій; *економічного аналізу* – для аналізу економічного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій; *стратегічного аналізу* – для обґрунтування стратегічних напрямів розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні тощо.

Інформаційною базою дослідження стали закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; статистичні матеріали та соціологічні дослідження; наукові публікації українських і зарубіжних дослідників з розвитку державної політики подолання наслідків воєнних дій тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в прикладному значенні при удосконаленні механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ

1.1. Сутність та роль державного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні

Військові дії, що тривають на території України, зумовили виникнення широкого спектра загроз для особи, суспільства та держави. Державна політика подолання наслідків воєнних дій спрямована на мінімізацію цих небезпек, відновлення стабільного функціонування територій та забезпечення їх сталого розвитку. У цьому контексті забезпечення безпеки громадян виступає одним із ключових завдань державного (публічного) управління.

Збройна агресія РФ формує нові гібридні загрози для системи державного управління, що потребують відповідних адаптивних заходів. Подібні кризові обставини вимагають не лише оперативних рішень, а й модернізації та гнучкого налаштування механізмів державного управління до умов, що кардинально змінюються. Таким чином, державне управління в умовах воєнного стану має забезпечувати високу ефективність, оперативність реагування та здатність формувати стратегічні управлінські рішення, ґрунтуючись на об'єктивному аналізі кризових ситуацій.

Відповідно до чинної нормативно-правової бази України у сфері безпеки, зокрема Закону України «Про національну безпеку» [5] та Стратегії забезпечення державної безпеки [6], основні загрози державній безпеці визначаються таким чином:

- підривна діяльність іноземних спеціальних служб;
- ризики порушення окремими групами або окремими особами державного суверенітету, територіальної цілісності та ключових національних потенціалів (економічного, науково-технічного тощо);
- глобальне поширення міжнародного тероризму та його вплив на українське суспільство;

- загрози здійснення терористичних актів на території України, насамперед на об'єктах атомної енергетики;
- поширення незаконного обігу зброї з-за кордону та пов'язані з цим ризики ескалації бойових дій;
- збройна агресія РФ та її розвідувально-підбивна активність;
- спроби автономізації окремих регіонів України на сепаратистській чи етнічній основі та інші подібні прояви.

В економічній сфері актуальними залишаються такі загрози:

- суттєве скорочення валового внутрішнього продукту;
- зниження рівня інвестиційної та інноваційної активності;
- обмеження обсягів досліджень у стратегічно важливих секторах інноваційного розвитку;
- ослаблення систем державного регулювання та контролю в економічній сфері;
- нестабільність правового регулювання економічних відносин, зокрема у сфері державної грошово-кредитної та фінансової політики;
- відсутність дієвих програм запобігання фінансовим кризам;
- підвищення рівня кредитних ризиків;
- критичний стан основних фондів у ключових галузях промисловості, сільськогосподарства та систем життєзабезпечення;
- необхідність подолання низьких темпів відтворювального процесу та структурної трансформації економіки;
- значний зовнішній і внутрішній державний борг, що спричиняє високу боргову залежність;
- кризові явища у сфері продовольчого забезпечення населення;
- високий рівень тінізації національної економіки;
- домінування індивідуальних, корпоративних та регіональних інтересів над загальнонаціональними у діяльності управлінських структур.

У соціальній та гуманітарній сферах, відповідно до чинної нормативно-правової бази у сфері безпеки [5] також зберігається низка критичних загроз:

- результати реалізації програми економічних реформ не узгоджуються із задекларованими соціальними пріоритетами;
- недостатня ефективність національної політики у сфері соціального забезпечення населення, що стримує зростання рівня та якості життя;
- поглиблення кризових процесів у системах охорони здоров'я та соціального захисту, які призводять до серйозних негативних наслідків;
- погіршення демографічної ситуації, зокрема внаслідок ведення воєнних дій;
- зниження якості освіти та обмеження доступу до освітніх послуг для різних соціальних груп;
- ослаблення національно-патріотичної свідомості населення, спричинене воєнними подіями;
- недостатньо результативна державна політика щодо підтримки сім'ї, забезпечення та захисту прав дітей.

Світовий історичний досвід підтверджує, що запровадження воєнного стану завжди супроводжується суттєвими змінами у функціонуванні держави і суспільства. Система державного управління в Україні також зазнала істотного впливу з моменту початку широкомасштабного вторгнення РФ. Вкрай складні воєнно-політичні та соціально-економічні обставини вплинули на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спричинивши перегляд підходів до організації публічної влади. Саме тому ці питання набувають особливої ваги у площині подолання наслідків воєнних дій.

Економічні загрози, спричинені воєнними діями, мають комплексний і багатовимірний характер, що потребує системного підходу до їх подолання. Державна політика має бути орієнтована на відновлення економічної активності, стимулювання інвестиційних процесів, підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва, відбудову інфраструктури та забезпечення належного рівня соціального захисту населення. Тільки консолідовані зусилля державних інституцій, бізнес-сектору та міжнародної

спільноти здатні забезпечити стійке та збалансоване економічне зростання у післявоєнний період.

Уряд України спільно з Групою Світового банку, Європейською Комісією та Організацією Об'єднаних Націй оприлюднив звіт оновленої оцінки збитків і потреб, спричинених широкомасштабною агресією РФ (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA3) [7]. Згідно з представленими даними, загальні потреби у фінансуванні відновлення України впродовж наступних десяти років оцінюються у 486 млрд доларів США, що приблизно у 2,8 раза перевищує номінальний валовий внутрішній продукт України за 2023 рік. У межах даної оцінки потреби на відновлення та відбудову розподілено таким чином [7]:

- житловий сектор – 17 % від загального обсягу;
- транспорт – 15 %;
- торгівля та промисловість – 14 %;
- сільське господарство – 12 %;
- енергетика – 10 %;
- соціальний захист і забезпечення засобів до існування – 9 %;
- управління вибухонебезпечними предметами – 7 %;
- інші сфери – 16 % загального обсягу.

На рис. 1.1 відображено офіційні розрахунки ключових потреб України у сфері відновлення на 2024 рік, оприлюднені Урядом [8; 9].

Аналіз статистичних показників та проведені розрахунки, подані авторами у джерелах [7; 8; 9], дозволяють визначити, що станом на початок 2024 року втрати у сферах життєдіяльності українського суспільства розподілялися таким чином: житлово-комунальний сектор становив 37,1 % загальних втрат; транспортна інфраструктура та транспорт – 22,5 %; торгівля та промисловість – 10,6 %; енергетика та видобувна галузь – 7,3 %; сільське господарство – 6,6 %; освітня сфера – 4,0 %; комунальне господарство – 3,3 %; системи водопостачання та водовідведення – 2,6 %; довкілля – 2,0 %; культура

і туризм – 2,0 %; телекомунікації та цифрові технології – 1,3 %; медична сфера – 0,7 %.

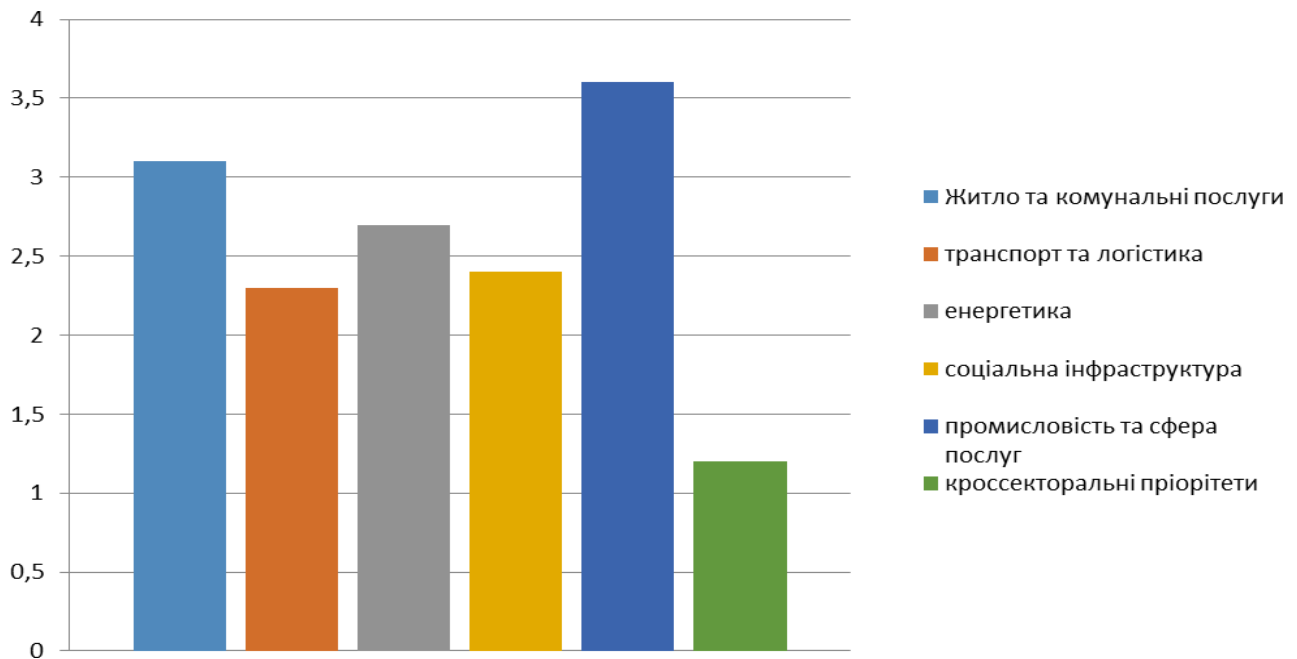

Рис. 1.1. Потреби України на відновлення у 2024 році

Примітка. Складено автором на основі [8; 9].

Події сучасності переконливо демонструють нагальну потребу в якісному державному управлінні процесами врегулювання кризових явищ. Наявні механізми державного реагування на загрози, що створюють ризики для національної безпеки України, характеризуються недостатнім рівнем ефективності та потребують подальшого теоретичного й прикладного опрацювання. Актуальний стан зазначеної проблематики доцільно розглядати крізь призму вдосконалення процесів державного (публічного) управління на різних рівнях державної служби, як це, наприклад, висвітлено у праці [10].

У Законі України «Про державну службу» [11] зазначено, що державною службою «є публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проєктів програм, концепцій, стратегій, проєктів законів та інших нормативно-правових актів, проєктів міжнародних договорів; забезпечення реалізації державної політики,

виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; управління персоналом державних органів; реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством» [11].

Поряд із державною службою у сфері подолання наслідків воєнних дій вагоме значення належить органам місцевого самоврядування. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування» [12], місцеве самоврядування розглядається як «гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста) самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст» [12].

Помаза-Пономаренко А. Л. наголошує, що одним із ефективних напрямів подолання наслідків воєнних дій може бути децентралізація, яка передбачає передачу повноважень і ресурсів на місцевий рівень з метою підвищення результативності управління та прискорення процесів відновлення [13].

Нині триває реформа місцевого самоврядування, що охоплює процеси делегування повноважень від органів державної влади. Міністерство соціальної політики визначило ключові кроки її реалізації, серед яких [14]:

- визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, що передбачає формування трирівневої системи адміністративно-територіального устрою України;

- розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів шляхом передачі найбільш значущих для населення функцій на найближчий до громадян рівень влади;

- розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, що полягає у передачі основних функцій місцевих державних адміністрацій органам місцевого самоврядування, залишивши виконавчій владі переважно контрольні повноваження;

- визначення обсягів ресурсів на кожному рівні та оновлення бюджетної системи, що передбачає формування власних бюджетів громад, можливість об'єднання фінансових ресурсів і зусиль для вирішення нагальних питань та забезпечення розвитку;

- підзвітність органів місцевого самоврядування перед виборцями та державою, що сприятиме усвідомленню громадянами впливу їхнього вибору на ефективність роботи місцевої влади і, відповідно, на якість життя у громадах [14].

Отже, можна стверджувати, що державна політика подолання наслідків воєнних дій передбачає:

- розроблення та реалізацію механізмів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб і біженців, що є необхідною умовою їх інтеграції у нові громади, включаючи забезпечення житлом, працевлаштуванням та соціальними послугами для постраждалих від війни;

- відбудову зруйнованої інфраструктури та підтримку суб'єктів малого і середнього бізнесу, що становить важливу складову економічної політики;

- здійснення інвестицій у відновлення регіонів, які постраждали внаслідок воєнних дій, що сприятиме активізації економічного розвитку та зменшенню рівня безробіття;

- формування спроможних державних інституцій і зміцнення демократичних процесів як засадничої умови забезпечення політичної стабільності;

- розвиток міжнародного співробітництва та поглиблення інтеграції України в європейське й світове співтовариства;
- посилення національної безпеки та оборонного потенціалу, що виступає одним із ключових завдань державної політики у період та після завершення збройного конфлікту;
- модернізацію сектору безпеки й оборони, упровадження сучасних технологій та розширення міжнародної взаємодії у сфері безпеки тощо.

Таким чином, розгляд змістових аспектів параграфу 1.1 дає підстави стверджувати, що воєнні дії суттєво трансформували умови функціонування державного управління, сформувавши широке коло загроз для національної безпеки, економічної стабільності та суспільного розвитку. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування відбувається в умовах постійного тиску гібридних викликів, що потребує адаптації управлінських підходів, підвищення оперативності реагування та зміцнення інституційної спроможності. Акцент на модернізації механізмів державного управління, взаємодії різних рівнів публічної влади та залученні міжнародної підтримки відображає ключову роль державної політики у подоланні наслідків війни та формуванні основ післявоєнного відновлення.

1.2. Міжнародний досвід публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій

Подолання наслідків воєнних дій потребує ефективного публічного управління, яке передбачає скоординовану взаємодію урядових структур, міжнародних організацій, громадського сектору та приватного бізнесу. Міжнародний досвід у сфері подолання наслідків воєнних конфліктів є надзвичайно важливим для українського суспільства, оскільки системний аналіз ухвалених управлінських рішень у безпековій сфері дозволяє виявити цінні підходи до врегулювання кризових ситуацій у період післявоєнного відновлення.

У межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів України Інститут світової політики провів дослідження досвіду врегулювання конфліктів і встановив, що реалізація мирної угоди можлива лише за умови формування належного безпекового середовища, яке може бути гарантоване міжнародною миротворчою операцією [15]. Результати дослідження показали, що ефективність миротворчих (безпекових) місій є різною залежно від типу їхнього мандату. Науковці виокремили чотири основні типи таких місій [15].

Моніторингові місії здійснюють спостереження за дотриманням режиму припинення вогню, виведенням військ, демілітаризацією та ситуацією на лінії зіткнення. Їх впровадження можливе лише за умови згоди всіх сторін. Сталі місії за згодою сторін мають ширший мандат, що охоплює поліцейські повноваження у буферних зонах та сприяння переговорам щодо укладення мирних угод. Багатовимірні місії, або «операції другого покоління», визначаються за домовленістю сторін і спрямовані на усунення причин конфлікту, включаючи економічну реконструкцію, реформування інституційної структури (зокрема сектору безпеки й оборони, судової системи). Місії з примусом, що здійснюються без згоди сторін, реалізуються відповідно до положень Хартії ООН, яка передбачає можливість застосування сили для здійснення миротворчої діяльності [15].

У ході дослідження також встановлено, що миротворчі місії без озброєння мають обмежений вплив на процес миротворчості, тоді як багатовимірні або виконавчі місії демонструють значно вищу результативність, особливо у випадках, коли конфлікт ще триває. Інші вчені дійшли висновку, що місії з обмеженим мандатом не лише не сприяють миротворчим процесам, а інколи здатні посилювати рівень агресії, зокрема щодо цивільного населення [16; 17].

Євтушенко І. В. підкреслює, що у сфері врегулювання наслідків воєнних дій важливу роль відіграють міжнародні організації [18; 19; 20]. Згідно з Єдиним державним реєстром міжнародних організацій Україна є членом 75 міжнародних організацій, кожна з яких опікується різною проблематикою, а

саме: міжнародною безпекою, захистом прав і свобод людини, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, створенням та підтримкою ринкової економіки, розвитком і захистом культури, освіти тощо.

Для визначення можливих шляхів подолання наслідків воєнних дій доцільно здійснити аналіз міжнародного досвіду публічного управління у цій сфері. Розгляд окремих прикладів врегулювання післявоєнних криз дає змогу виокремити підходи, які можуть бути корисними для вироблення стратегій відновлення в Україні.

Досвід Німеччини є одним із найбільш показових у контексті повоєнної відбудови. Згідно з дослідженнями [21; 22], загальний внесок США у відновлення Європи після Другої світової війни становив 490,5 мільйонів доларів США. Поряд із грантовою підтримкою США сприяли розвитку кредитування, виділивши 399 мільйонів доларів у 1948 році. Фінансова допомога включала і ресурси Плану Маршалла, у межах якого Федеративна Республіка Німеччина отримала 1390,6 мільйонів доларів США за період з квітня 1948 по червень 1952 року, що становило 11 % від загального обсягу витрат на Європейську програму відновлення. Для порівняння, Велика Британія отримала 24 % допомоги (3189,8 млн дол. США), Франція – 21 % (2713,6 млн дол. США), Італія – 11 % (1508,8 млн дол. США) [21; 22].

Основна критика Плану Маршалла стосувалася його обмеженого впливу, оскільки обсяг наданих ресурсів становив менш як 5 % валового внутрішнього продукту країн-реципієнтів, що зменшувало його безпосередній економічний ефект. Разом з тим Велика Британія, США і Франція забезпечили інституційні передумови для становлення демократичного державного устрою та економічного розвитку ФРН. Їхня фінансова підтримка, здійснені економічні реформи і стабілізаційні заходи створили основу для ефективного функціонування нової держави.

Промислове виробництво в Німеччині зросло на 25 % у 1950 році та на 18,1 % у 1951 році, а валовий внутрішній продукт збільшився майже на дві третини. Населення Західної Німеччини у період 1946–1950 років зросло на 9

%. Біженці активно залучалися до роботи в сільському господарстві, у якому на момент перепису 1950 року було зайнято близько 20 % населення. До 1960 року рівень безробіття скоротився до 1,2 %, у той час як у 1950 році він становив 10,3 %. Кількість робочої сили зросла з 13,8 млн осіб у 1950 році до 19,8 млн осіб у 1960 році, що свідчить про значний економічний розвиток і стабілізацію [21; 22].

Таким чином, основними механізмами публічного управління ФРН у сфері подолання наслідків воєнних дій стали:

- фінансова допомога, що забезпечувалася США для відновлення зруйнованої інфраструктури та економіки;
- проведення економічних реформ, спрямованих на стабілізацію валюти та створення умов для економічного зростання;
- відновлення та розвиток федеративної системи управління, яка надавала регіонам автономію у прийнятті рішень;
- посилення ролі муніципального самоврядування у відбудові місцевої інфраструктури й наданні соціальних послуг [21; 22].

Досвід Боснії і Герцеговини. Згідно з розрахунками, наведеними у працях [21; 23], фінансові втрати Боснії і Герцеговини внаслідок воєнних дій мали безпрецедентний характер з часів Другої світової війни. Загальний обсяг збитків, спричинених війною, оцінюється приблизно у 200 млрд доларів США. До моменту завершення воєнного конфлікту у 1995 році чисельність населення скоротилася на 23 %, обсяги виробництва зменшилися майже на 90 %, а рівень безробіття зріс на 90 %. Показники валового внутрішнього продукту також зазнали суттєвого падіння після завершення бойових дій. У результаті конфлікту було зруйновано близько 35 % дорожньої мережі та 40 % мостів, а збитки залізничної інфраструктури оцінювалися у 1 млрд доларів США. Міжнародний аеропорт Сараєво був повністю знищений, а столиця країни зазнала значних руйнувань [21; 23].

Національні ініціативи з післявоєнного відновлення мали фрагментарний і непослідовний характер, що пояснюється внутрішніми

політичними суперечностями. Етнічні протиріччя в органах влади істотно ускладнювали ухвалення необхідних управлінських рішень щодо подолання наслідків воєнних дій. При цьому органи державної та місцевої влади переважно були зацікавлені у реалізації відбудовних проєктів, які забезпечували доступ до фінансових ресурсів, що відзначено у дослідженнях [24; 25].

У післявоєнний період Боснія і Герцеговина отримала значну фінансову допомогу від США та західноєвропейських країн, зокрема Німеччини, Великої Британії та Франції, у загальному обсязі понад 9 млрд доларів США упродовж 1996–2005 років. Американська програма «Підтримка східноєвропейської демократії» передбачала не лише фінансову допомогу, а й створення платформи для реалізації реформ. У період 1996–1999 років США спрямували понад 4 млрд доларів США на подолання наслідків воєнних дій у Боснії і Герцеговині, що забезпечило економічне зростання на рівні 25 %. Водночас економічний ефект від реформ був нерівномірним у регіональному розрізі. Попри прогрес у відновленні інфраструктури, економічні реформи не продемонстрували очікуваної результативності [21; 23].

Після завершення початкової фази реконструкції темпи економічного зростання сповільнилися. Корупція залишалася серйозною проблемою, яка стримувала розвиток інституційної спроможності держави. Процес повернення біженців ускладнювався відсутністю можливостей для працевлаштування. Незважаючи на масштабну фінансову підтримку, значна частина біженців не залишалася у відновлених домівках через нестабільну економічну ситуацію та дефіцит робочих місць. Слабкість управлінського потенціалу та опір політичних еліт істотно ускладнювали процес відбудови та формування стійких інституцій. Таким чином, міжнародна допомога відіграла вирішальну роль у фізичній реконструкції країни, однак недостатня увага до політичних та інституційних реформ обмежила досягнення довгострокових економічних результатів.

Отже, відповідно до результатів досліджень [21; 23-25], основними механізмами публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій у Боснії і Герцеговині стали:

- фінансова підтримка у формі грантів і кредитів, спрямованих на відновлення інфраструктури та економіки;
- координація діяльності міжнародних організацій з надання гуманітарної допомоги та підтримки процесів відновлення, зокрема за участі ООН та Європейського Союзу;
- децентралізація, що передбачала розподіл повноважень між центральними органами влади та місцевим рівнем управління.

Досвід Хорватії. За оцінками, опублікованими у журналі *The European Review* (2003), унаслідок воєнних дій у Хорватії було знищено близько 30 % економічного потенціалу країни. Індекс промислового виробництва знизився з 205,2 у 1987 році до 99,7 у 1994 році. За розрахунками Світового банку загальні економічні збитки перевищили 161 млн доларів США [21; 26; 27]. У житловому секторі було зруйновано понад 180 тис. будівель. Сукупні втрати, включаючи пошкодження інфраструктури, скорочення виробництва та витрати, пов'язані з проблемами біженців, оцінюються у 37 млрд доларів США [28; 29; 30]. У результаті воєнного конфлікту понад 500 тис. осіб стали біженцями.

Хорватія отримала фінансову допомогу у розмірі 3,4 млрд доларів США у період з 1991 по 2004 роки [21; 26]. Території, що зазнали менших руйнувань, активно долучалися до економічної діяльності. Водночас державна влада застосовувала надмірне регулювання процесів відбудови, що не завжди супроводжувалося належним дотриманням нормативних вимог. У післявоєнний період парламент ухвалив низку законодавчих актів, спрямованих на регулювання процесів відновлення постраждалих регіонів.

Згідно з даними [31; 32; 33], вагомий внесок у відбудову Хорватії зробила німецька неурядова організація *Arbeiter-Samariter-Bund Deutschland*, яка реалізувала проєкти загальною вартістю 68 млн доларів США. У межах її

діяльності було реконструйовано понад 3 тис. житлових будинків, а також реалізовано ініціативи у безпековій та інфраструктурній сферах. Значну роль відіграли програми Європейського Союзу, зокрема Програма реконструкції та повернення (EUPOR), започаткована у 1996 році, а також програма CARDS, яка діяла у чотирьох найбільш постраждалих районах і у 2001 році оцінювалася у 20 млн доларів США.

Післявоєнна відбудова Хорватії була відносно успішною у сфері житлового будівництва. Упродовж 1992–2003 років на реконструкцію понад 126 тис. будинків було витрачено 2,4 млрд доларів США. На відновлення комунальних та соціальних об'єктів спрямовано 273 млн доларів США, з яких 98 млн доларів використано на ремонт закладів освіти. Урядом також було реконструйовано 4139 житлових будинків у період 2004–2006 років [21; 26]. Разом з тим складні бюрократичні процедури розгляду заявок на реконструкцію істотно уповільнювали процеси відновлення.

Отже, за результатами досліджень [34; 35], основними механізмами публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій у Хорватії стали:

- фінансова підтримка у формі грантів і кредитів для відновлення економіки та інфраструктури;
- децентралізація, що передбачала розподіл повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування;
- залучення міжнародних організацій, зокрема ООН, Європейського Союзу та НАТО, для надання допомоги і координації відновлювальних процесів шляхом створення механізмів міжнародної співпраці.

Отже, міжнародний досвід публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій свідчить про те, що післявоєнне відновлення є складним багаторівневим процесом, який потребує поєднання фінансової допомоги, інституційних реформ та ефективної координації між національними й міжнародними акторами. Практики Німеччини, Боснії і Герцеговини та Хорватії демонструють, що значні обсяги зовнішньої підтримки самі по собі

не гарантують сталих результатів без належної спроможності органів публічної влади, прозорого управління та послідовної реалізації реформ. Важливу роль у стабілізації ситуації відіграють міжнародні організації та миротворчі місії, особливо у багатовимірному форматі, які сприяють формуванню безпекового середовища та усуненню структурних причин конфліктів. Водночас досвід окремих країн засвідчує, що політичні протиріччя, корупція, надмірна бюрократизація та слабкість інституцій істотно ускладнюють процеси відбудови й обмежують довгостроковий економічний ефект, що підтверджує необхідність системного підходу до публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз економічного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій

Збройна агресія РФ проти України спричинила масштабні руйнування виробничого потенціалу та об'єктів інфраструктури, зумовила значні людські втрати й глибокі соціальні потрясіння. Найбільшого негативного впливу зазнали житловий сектор, транспортна та енергетична інфраструктура, промисловість і торгівля, аграрний сектор, а також навколишнє природне середовище.

Наслідки воєнних дій формують потенційну загрозу виникнення кризових явищ в українському суспільстві економічного, соціального, психологічного, екологічного та іншого характеру, а також створюють суттєві перешкоди для забезпечення сталого розвитку регіонів держави. Зазначені кризові процеси були зумовлені не лише широкомасштабним вторгненням РФ у 2022 році, але й початком бойових дій на окремих територіях Донецької та Луганської областей України з 2014 року.

У зв'язку з цим на сучасному етапі особливої актуальності набуває необхідність дослідження особливостей функціонування та розвитку механізмів урегулювання наслідків воєнних дій в Україні.

Белай С. В. зазначає, що в науковій галузі державного управління поняття «механізм державного управління» переважно інтерпретується у двох основних аспектах. У вузькому розумінні механізм державного управління розглядається як сукупність визначених елементів, що забезпечують процес ухвалення управлінських рішень. У широкому значенні він трактується як складна система державних органів, сформована для реалізації завдань і функцій державного управління [36; 37].

Державна політика у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні безпосередньо впливає на функціонування елементів соціально-економічної системи. Наслідки воєнних дій у цьому контексті охоплюють економіку як сукупність процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ. У зв'язку з цим доцільно звернутися до розгляду поняття «соціально-економічний розвиток». У сучасних наукових дослідженнях соціально-економічний розвиток трактується як безперервний процес змін матеріальної основи виробництва та всієї системи відносин між економічними суб'єктами й соціальними групами населення. При цьому соціально-економічний розвиток розглядається насамперед як економічний процес, на який істотно впливають кризові явища соціального походження. Зазначений термін відображає тісний взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку та вирішенням соціальних проблем держави і суб'єктів господарювання. У цьому контексті соціально-економічний розвиток визначається як процес трансформації відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення, що підтверджує наявність прямої залежності між становищем громадян і перебігом економічних процесів. У дослідженні [36] соціально-економічний розвиток характеризується як багатовимірний процес, який доцільно аналізувати з урахуванням сукупності соціальних та економічних цілей, зокрема зростання обсягів виробництва, доходів населення та підвищення рівня добробуту.

Таким чином, основними соціально-економічними наслідками післявоєнних дій є:

- високий рівень бідності населення;
- значна майнова диференціація;
- поглиблення соціальної нерівності;
- відсутність чітко сформованого середнього класу.

На сучасному етапі в Україні ключовими напрямками соціальної політики у цій сфері виступають:

- регулювання доходів населення та забезпечення гідного рівня мінімальної заробітної плати;
- реалізація ефективної соціальної політики у сфері регулювання ринку праці;
- здійснення політики захисту заощаджень населення в умовах інфляційних процесів;
- державна політика, спрямована на подолання бідності;
- надання підтримки соціально незахищеним верствам населення;
- забезпечення субсидій на оплату житлово-комунальних послуг;
- створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу та інші заходи.

Реалізація зазначених державно-управлінських рішень у сфері соціальної політики потребує піднесення національної економіки, що забезпечується сталим соціально-економічним розвитком регіонів держави.

З огляду на викладене, для розроблення економічних аспектів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні необхідно враховувати значну кількість показників, факторів та індикаторів соціально-економічних систем, а також здійснювати відповідні розрахунки, що виходить за межі цього дослідження. Водночас підтверджується, що аналіз науково-методологічних засад людського розвитку, стану життєдіяльності населення, рівня та якості життя є невід'ємною складовою дослідження економічних аспектів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Узагальнення теоретичних положень і результатів аналізу дає змогу виокремити ключові елементи економічного механізму реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій. Для систематизації взаємозв'язків між цими елементами доцільно представити їх у вигляді структурної схеми.

Структурна схема економічного механізму реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні наведена на рисунку 2.1.

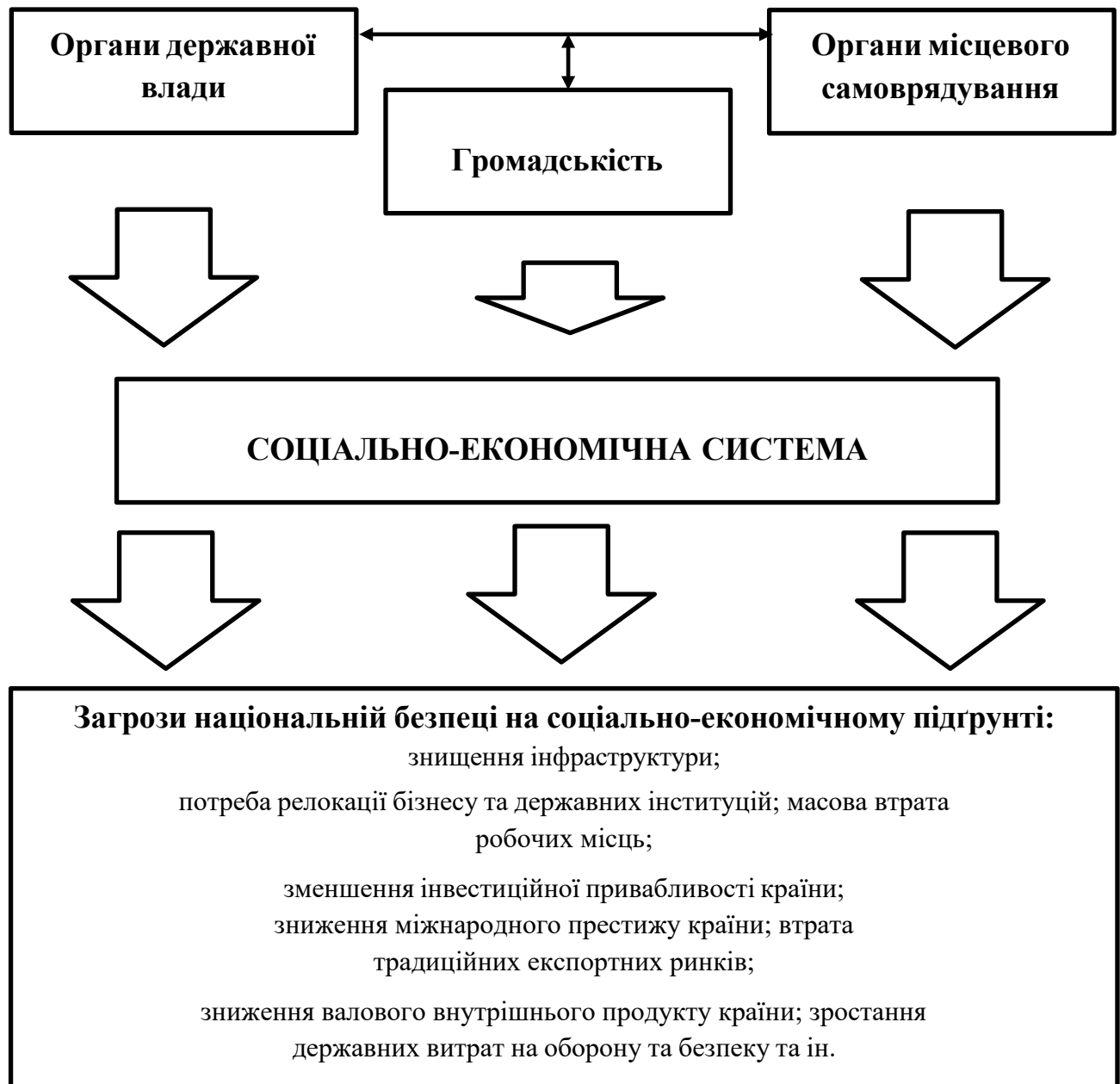

Рис. 2.1. Структурна схема економічного механізму реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні

Примітка. Складено автором.

Державна політика у сфері подолання наслідків воєнних дій передбачає розроблення та впровадження економічних механізмів відновлення зруйнованої інфраструктури, зокрема шляхом залучення інвестицій у відбудову постраждалих регіонів. Інфраструктурні об'єкти, до складу яких

належать автомобільні дороги, мости, залізничні шляхи, аеропорти, енергетичні та водопостачальні системи, у період воєнних дій часто стають об'єктами цілеспрямованого ураження або зазнають значних пошкоджень. Їх відновлення потребує значних фінансових ресурсів, тривалого часу та системного державного втручання.

Підприємства, що функціонують у зонах воєнних дій, змушені призупиняти господарську діяльність або здійснювати переміщення у більш безпечні регіони, що зумовлює додаткові витрати та часові втрати, пов'язані з відновленням виробничих процесів. За таких умов актуалізується необхідність державної підтримки релокації суб'єктів малого та середнього бізнесу. Воєнні конфлікти призводять до зупинки виробництва, втрати робочих місць і зниження інвестиційної привабливості територій. Водночас вимушене переміщення населення та втрата робочих місць створюють додаткове навантаження на ринок праці, сприяючи зростанню рівня безробіття.

Воєнні дії істотно знижують інвестиційну привабливість держави, негативно впливають на її міжнародний імідж та призводять до втрати традиційних експортних ринків. Унаслідок дії зазначених чинників скорочується загальний рівень економічної активності в країні, що безпосередньо відображається на динаміці валового внутрішнього продукту. Паралельно відбувається суттєве зростання державних видатків на оборону та забезпечення безпеки.

З метою стимулювання економічного розвитку на територіях, що зазнали негативного впливу воєнних дій, урядом запроваджується політика створення спеціальних економічних зон. Такі зони передбачають формування сприятливих умов для ведення господарської діяльності, зокрема через застосування знижених податкових ставок, спрощення процедур ведення бізнесу, надання пільгового фінансування та податкових стимулів. Основним призначенням спеціальних економічних зон є активізація інвестиційних процесів, спрямованих на відновлення та розвиток місцевої економіки.

Спеціальні економічні зони орієнтовані на підтримку розвитку малого та середнього підприємництва у регіонах, створення нових робочих місць, а також залучення міжнародних інвесторів. У межах таких зон запроваджуються пільгові умови для будівництва нових підприємств, формування розподільчих центрів і розвитку промислових об'єктів. Важливим результатом реалізації цієї політики є відновлення економічної активності на територіях, що постраждали від бойових дій, а також стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Урядом також запроваджуються податкові та фіскальні стимули для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на територіях, які постраждали від воєнних дій. Зазначені заходи передбачають зменшення податкового навантаження, спрощення митних процедур, а також надання пільгового кредитування підприємцям, які відновлюють виробництво та створюють нові робочі місця. Застосування податкових і фіскальних пільг сприяє активізації підприємницької діяльності та залученню приватного капіталу, у тому числі з боку іноземних інвесторів, зацікавлених у відновленні інфраструктури та економіки України. Реалізація такої політики забезпечує розширення інвестиційної бази та прискорення процесів реконструкції, оскільки іноземні компанії, як правило, залучають сучасні технології, управлінський досвід і високі стандарти організації виробництва.

Подальший аналіз доцільно спрямувати на фінансові аспекти підтримки та залучення міжнародних партнерів до процесів повоєнної відбудови України. Відновлення зруйнованої інфраструктури, надання допомоги постраждалому населенню та стабілізація економічних процесів потребують значних фінансових ресурсів, які залучаються як від національних урядів, так і від міжнародних організацій. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями та інвесторами створює можливості для акумулювання необхідних коштів з метою здійснення масштабної реконструкції, реабілітації населення та підтримки бізнесу, що зазнав втрат унаслідок воєнних дій [38; 39; 40].

Ключовими партнерами України у процесі відновлення виступають Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз, Європейський інвестиційний банк та інші міжнародні інституції. Їх діяльність охоплює як фінансування масштабних інфраструктурних проєктів, так і надання гуманітарної допомоги постраждалим регіонам і населенню.

Важливою складовою такої співпраці є надання грантів, довгострокових кредитів із пільговими відсотковими ставками та технічної допомоги, спрямованої на відновлення інфраструктури й забезпечення засобів до існування на постраждалих територіях. Світовий банк є одним із найбільших міжнародних фінансових донорів, що бере участь у відбудові України, фінансуючи реконструкцію доріг, мостів, лікарень, закладів освіти та інших об'єктів критичної інфраструктури. Підтримка здійснюється у формі довгострокових кредитів і грантів, а також через програми відновлення житлового фонду та енергетичної інфраструктури, яка зазнала значних пошкоджень унаслідок бойових дій.

Міжнародний валютний фонд надає Україні фінансову підтримку у вигляді стабілізаційних кредитів, які спрямовуються на підтримку державного бюджету, стабілізацію національної валюти, зменшення бюджетного дефіциту та фінансування соціальних програм. Окрім цього, МВФ сприяє реалізації реформ, орієнтованих на макроекономічну стабілізацію, відновлення економічного зростання та зміцнення фінансової стійкості держави.

Європейський Союз активно долучається до процесів відновлення шляхом реалізації програм гуманітарної допомоги та фінансування інфраструктурних проєктів. ЄС надає грантову підтримку для відбудови територій, що постраждали від воєнних дій, а також для здійснення реформ у сферах енергетики, державного управління та правосуддя. Водночас Європейський інвестиційний банк фінансує проєкти, спрямовані на модернізацію та реконструкцію транспортної інфраструктури й житлового сектору.

Механізм державної фінансової підтримки також включає розроблення та впровадження національних інструментів фінансування відбудови через систему державних грантів і фондів реконструкції. Одним із таких інструментів є Національний фонд реконструкції, створений з метою фінансування відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури, зокрема доріг, мостів, закладів охорони здоров'я, освіти та енергетики.

Важливу роль у відновлювальних процесах відіграють державні субсидії, які спрямовуються на підтримку місцевих програм реконструкції та розвитку. Фінансові ресурси використовуються для реалізації проєктів у сфері житлового будівництва, відновлення громадських об'єктів і надання соціальної підтримки постраждалому населенню. Крім того, грантові програми стимулюють залучення місцевого бізнесу до відновлювальних робіт і сприяють поживленню економічної активності у постраждалих регіонах.

Фонди реконструкції виступають важливим інструментом управління фінансовими ресурсами, спрямованими на відбудову. Вони акумулюють кошти як міжнародних донорів, так і державного бюджету та використовуються для фінансування пріоритетних проєктів, зокрема будівництва соціального житла, відновлення транспортної інфраструктури та модернізації енергетичних систем. Одним із ключових завдань таких фондів є забезпечення прозорого та результативного використання фінансових ресурсів.

З метою підтримки бізнесу, що зазнав негативного впливу внаслідок бойових дій, урядом України спільно з міжнародними партнерами реалізується низка програм, спрямованих на відновлення економічної активності у постраждалих регіонах. Такі програми передбачають надання пільгових кредитів, грантів на розвиток територій та податкових стимулів для підприємств, які зазнали збитків.

Діяльність міжнародних фінансових інституцій і державних програм відіграє ключову роль у підтримці підприємницького сектору, створенні нових робочих місць, відновленні виробничих потужностей та залученні інвестицій.

Зазначена підтримка сприяє не лише відновленню економіки, а й формуванню довгострокової стабільності та розвитку територій, що постраждали від воєнних дій.

Економічний механізм реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні має базуватися на системному підході, ключовими складовими якого є узгоджена діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства у сфері забезпечення державної безпеки. Такий механізм повинен бути спрямований на відновлення соціально-економічної системи держави з метою забезпечення її подальшого економічного розвитку.

Результати проведеного у підрозділі аналізу створюють підґрунтя для визначення основних напрямів удосконалення економічного механізму реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні. На сучасному етапі комплексне опрацювання зазначеного механізму фактично відсутнє, що зумовлює актуальність даної проблематики в умовах післявоєнного розвитку українського суспільства.

Ефективне врегулювання кризових явищ у соціально-економічній системі дозволяє запобігти загостренню економічної кризи. Невирішення ключових проблем, що її зумовлюють, призводить до незворотних процесів руйнування суспільних відносин і формування соціальної катастрофи з потенційно непередбачуваними та трагічними наслідками.

Кризові явища економічного характеру, спричинені воєнними діями, становлять серйозну загрозу умовам життєдіяльності населення та негативно впливають на соціально-економічний розвиток держави. У цьому контексті особливої уваги потребує дослідження таких процесів в українському суспільстві.

Низький рівень життя населення, що проявляється у бідності, високих темпах інфляції, безробітті, заборгованості із виплати заробітної плати, рівні доходів нижче прожиткового мінімуму та неефективності системи соціального забезпечення, є основними загрозливими кризовими явищами.

Відсутність дієвих механізмів їх урегулювання здатна спричинити зростання соціальної напруженості та загострення соціальної кризи в суспільстві.

2.2. Оцінка організаційного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій

Організаційний механізм являє собою сукупність організаційних та адміністративних заходів, інструментів і управлінських важелів, які застосовуються органами публічної влади з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів, а також підвищення рівня та якості життя населення в умовах подолання наслідків воєнних дій.

До основних завдань організаційного механізму подолання наслідків воєнних дій належать:

- здійснення моніторингу загроз, що створюють ризики для суспільно-політичної стабільності та національної безпеки держави;
- аналіз поточної ситуації та розроблення прогностичних управлінських рішень щодо подальшого розвитку наслідків воєнних дій у регіонах;
- реалізація державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- врегулювання соціальних суперечностей, забезпечення громадської безпеки та підтримання суспільно-політичної стабільності.

Організаційний механізм реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні характеризується складною багаторівневою структурою. Його функціонування охоплює діяльність державних інституцій, міжнародних організацій та інститутів громадянського суспільства, а також передбачає виконання специфічних завдань, пов'язаних із відновленням соціально-економічної інфраструктури, реабілітацією постраждалого населення та забезпеченням безпекових умов.

Основні складові організаційного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні доцільно класифікувати за окремими напрямками, що відображено на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Основні компоненти організаційного механізму реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні

Примітка. Складено автором.

1. Консолідація зусиль і координація діяльності у процесі подолання наслідків воєнних дій в Україні виступають ключовими складовими організаційного механізму реалізації державної політики. Зазначений процес охоплює різні рівні управління, включаючи органи державної влади, органи місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та неурядові організації. Від якості координації дій і ефективності використання наявних ресурсів залежить не лише результативність відновлення зруйнованої інфраструктури, а й створення умов для повернення населення до мирного життя.

Центральну роль у координації та управлінні процесами реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій відіграє Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі виконавчої влади. До його основних функцій належить формування стратегічних планів, державних програм і нормативно-правових актів, що визначають пріоритетні напрями відновлювальних заходів. Важливим інструментом організаційного механізму є державні програми відновлення регіонів, які зазнали найбільших руйнувань унаслідок бойових дій. Такі програми поєднують фінансове планування з реалізацією інвестиційних проєктів, спрямованих на відбудову інфраструктури, надання соціальної підтримки постраждалому населенню та відновлення економічної активності.

Кабінет Міністрів України також забезпечує залучення, акумулювання та розподіл фінансових ресурсів, у тому числі міжнародних інвестицій, грантів і допомоги від міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу, Світового банку, Організації Об'єднаних Націй та інших інституцій. Це створює можливості для реалізації масштабних відновлювальних проєктів у стислі строки шляхом мобілізації значних ресурсів для реконструкції об'єктів критичної інфраструктури, зокрема транспортної мережі, енергетичних об'єктів, закладів охорони здоров'я та житлового фонду.

Важливою складовою організаційного механізму є забезпечення прозорості та результативного використання коштів, спрямованих на відновлення. З цією метою впроваджуються спеціальні моніторингові й

контрольні інструменти, що дозволяють відстежувати всі етапи реалізації відновлювальних проєктів, знижувати корупційні ризики та запобігати зловживанням.

Суттєву роль у системі організаційного забезпечення відновлення відіграє Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Його діяльність зосереджена на реалізації політики реінтеграції територій, які постраждали від бойових дій, а також на створенні умов для повернення громадян до нормального життя. Міністерство координує заходи з реабілітації постраждалого населення, відновлення інфраструктури та відбудови об'єктів соціального й життєзабезпечувального призначення, зокрема закладів освіти, охорони здоров'я та систем водопостачання.

Особлива увага у діяльності Міністерства приділяється об'єктам інфраструктури життєво важливого значення, зокрема відновленню мостів, автомобільних доріг, енергетичних об'єктів, а також створенню безпечних і придатних для проживання умов на деокупованих і постраждалих територіях. Крім того, реалізуються програми соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, спрямовані на забезпечення житлом, надання соціальних послуг і сприяння працевлаштуванню.

Міністерство реінтеграції активно взаємодіє з міжнародними організаціями, які надають технічну та фінансову допомогу в межах відновлювальних процесів. Така співпраця охоплює гуманітарну допомогу, медичну підтримку, психологічну реабілітацію та забезпечення базових потреб населення на постраждалих територіях.

Важливим елементом організаційного механізму є координація з міжнародними партнерами, що забезпечує централізоване управління процесами відновлення. Україна отримує значну підтримку від Європейського Союзу, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших міжнародних інституцій. Допомога цих партнерів охоплює широкий спектр заходів – від гуманітарної підтримки до

фінансування відбудови інфраструктури та реалізації соціальних програм для постраждалого населення.

2. Реабілітація та соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій, належать до пріоритетних напрямів реалізації державної політики України та є важливою складовою організаційного механізму її реалізації. Зазначений процес охоплює систему заходів, спрямованих на підтримку біженців, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і цивільного населення, що зазнало негативного впливу бойових дій. Важливе значення має не лише надання матеріальної та фізичної допомоги, а й забезпечення психологічної підтримки, соціальної інтеграції та медичної реабілітації постраждалих категорій населення.

Організаційне забезпечення соціального захисту реалізується через діяльність Міністерства соціальної політики України та органів місцевого самоврядування, які відповідають за розроблення і впровадження відповідних державних та регіональних програм. Основна увага у межах цих програм зосереджується на внутрішньо переміщених особах, ветеранах війни та членах їхніх сімей, а також цивільних громадянах, які зазнали фізичних або психологічних травм унаслідок воєнних дій.

Міністерство соціальної політики України забезпечує реалізацію заходів фінансової підтримки у формі соціальних виплат, допомог і субсидій, спрямованих на покриття базових потреб постраждалого населення, зокрема забезпечення житлом, харчуванням та медичним обслуговуванням. Крім того, у межах організаційного механізму здійснюються заходи з підтримки працевлаштування та професійної реабілітації, що створює умови для повернення постраждалих до активного соціального й економічного життя.

Важливу роль у реалізації заходів соціального захисту відіграють органи місцевого самоврядування, які забезпечують координацію допомоги на регіональному рівні. До їхніх функцій належить організація розселення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення доступу до соціальних послуг та реалізація місцевих програм підтримки. Значний внесок здійснюють також

місцеві соціальні служби, що надають допомогу у оформленні необхідних документів для отримання пільг, медичних послуг і житла.

Суттєвим елементом організаційного механізму соціального захисту є діяльність громадських організацій та волонтерських ініціатив, які доповнюють державні заходи адресною допомогою постраждалим. Вони здійснюють збір коштів, надання гуманітарної підтримки у вигляді продуктів харчування, медикаментів, одягу та інших необхідних ресурсів, а також беруть участь у реалізації програм реабілітації, зокрема шляхом надання психологічної допомоги та консультативної підтримки.

Одним із ключових напрямів відновлення є психологічна реабілітація осіб, які постраждали від воєнних дій, що обумовлено значним рівнем психологічних травм, спричинених бойовими діями, втратою близьких, вимушеним переселенням та тривалим стресом. У межах організаційного механізму Міністерство охорони здоров'я України у взаємодії з іншими органами державної влади та міжнародними партнерами реалізує програми, спрямовані на підтримку психічного здоров'я населення.

Для ветеранів війни та членів їхніх сімей передбачені спеціалізовані програми психологічної підтримки, що включають індивідуальну та групову терапію, консультації фахівців і заходи соціальної адаптації. Важливою складовою таких програм є подолання наслідків посттравматичного стресового розладу, депресивних і тривожних станів, пов'язаних із воєнними подіями.

Міжнародні організації, зокрема Міжнародний комітет Червоного Хреста, активно залучаються до реалізації програм психологічної реабілітації шляхом надання фінансової й технічної допомоги, а також експертної підтримки. Їх діяльність спрямована, зокрема, на організацію навчальних заходів і підвищення кваліфікації фахівців, які працюють з постраждалими категоріями населення.

3. Відновлення інфраструктури виступає одним із ключових напрямів державної політики України у процесі післявоєнної відбудови та є важливою

складовою організаційного механізму її реалізації. Масштабні руйнування, завдані внаслідок бойових дій, зумовлюють необхідність залучення значних фінансових і матеріальних ресурсів, а також налагодження ефективної координації між органами державної влади, приватним сектором і міжнародними партнерами з метою відновлення критично важливих об'єктів інфраструктури, від функціонування яких залежить нормалізація життєдіяльності постраждалих регіонів.

Центральну роль у реалізації організаційних заходів з відновлення інфраструктури відіграє Міністерство інфраструктури України, до повноважень якого належить координація проєктів з реконструкції зруйнованих автомобільних доріг, мостів, залізничних шляхів, портів, а також відновлення енергетичних мереж, що забезпечують функціонування економіки та життєдіяльність населення. Управління відповідними проєктами здійснюється у взаємодії з іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями та представниками приватного сектору.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства інфраструктури є відбудова транспортної інфраструктури, яка забезпечує територіальну цілісність держави, переміщення населення та перевезення товарів. Відновлення автомобільних доріг, мостів і залізничних колій розглядається як необхідна умова стабілізації економічних процесів і підтримання соціальної рівноваги у країні.

Значна увага в межах організаційного механізму приділяється також відновленню енергетичної інфраструктури, яка зазнала істотних пошкоджень унаслідок воєнних дій. Руйнування електростанцій, ліній електропередач, газопроводів і нафтових терміналів створили загрозу стабільності енергопостачання. У зв'язку з цим Міністерство інфраструктури у співпраці з енергетичними компаніями реалізує заходи з модернізації енергетичних мереж, застосовуючи інноваційні технології та залучаючи іноземні інвестиції для підвищення стійкості енергосистеми.

Організаційний механізм відновлення інфраструктури передбачає активну взаємодію з приватними компаніями та міжнародними донорами, що дозволяє розширити ресурсну базу реалізації відбудовних проєктів. Такий підхід сприяє не лише залученню додаткового фінансування, а й використанню передового управлінського досвіду та сучасних технологічних рішень з метою підвищення ефективності й прискорення процесів відновлення.

Вагому роль у підтримці інфраструктурної відбудови відіграють міжнародні партнери України, зокрема Європейський Союз, Світовий банк, Європейський інвестиційний банк та інші міжнародні інституції. Вони забезпечують фінансування проєктів реконструкції, надають кредити й гранти, а також сприяють залученню міжнародних експертів. Така співпраця дозволяє забезпечити відповідність відбудовних заходів міжнародним стандартам якості, безпеки та стійкого розвитку.

Приватний сектор, зокрема вітчизняні будівельні та енергетичні компанії, активно залучається до реалізації інфраструктурних проєктів шляхом участі у конкурсних процедурах. Крім того, використання механізмів державно-приватного партнерства та залучення приватних інвесторів до будівництва автомобільних магістралей, аеропортів і портових об'єктів сприяє прискоренню процесів відновлення та зменшенню фінансового навантаження на державний бюджет.

4. Забезпечення безпеки та правопорядку є одним із ключових завдань у регіонах, що перебувають у процесі відновлення після воєнних дій, та важливою складовою організаційного механізму реалізації державної політики. Воєнні дії призвели до суттєвих руйнувань не лише об'єктів фізичної інфраструктури, а й соціальних та правових інститутів, що зумовлює необхідність посилення ролі органів безпеки і правопорядку у стабілізації суспільних процесів. Аналіз міжнародного досвіду реагування на загрози у сфері воєнної безпеки, здійснений у дослідженні [41], засвідчує, що діяльність органів безпеки є визначальною для захисту прав і свобод громадян,

підтримання правопорядку та формування умов для повернення до нормального життя.

Нормативно-правові засади забезпечення громадської безпеки та правопорядку в Україні визначені Законом України «Про національну безпеку України» [5], відповідно до якого громадська безпека і порядок розглядаються як стан захищеності життєво важливих інтересів особи та суспільства, прав і свобод людини і громадянина. Забезпечення такого стану визначається пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та інститутів громадянського суспільства, які здійснюють узгоджені дії з метою захисту національних інтересів від наявних і потенційних загроз.

У межах організаційного механізму реалізації державної політики Україна активно розвиває співпрацю з міжнародними партнерами у сфері забезпечення правопорядку та безпеки. Європейський Союз, НАТО, Інтерпол та інші міжнародні організації надають технічну й фінансову підтримку у підготовці працівників правоохоронних органів, удосконаленні матеріально-технічного забезпечення поліції та судової системи. Крім того, міжнародні партнери сприяють збору доказової бази для розслідування воєнних злочинів і підготовки позовів до міжнародних судових інстанцій, зокрема Міжнародного кримінального суду. Така взаємодія сприяє підвищенню ефективності правосуддя та забезпеченню притягнення до відповідальності осіб, винних у грубих порушеннях міжнародного гуманітарного права.

5. Залучення інститутів громадянського суспільства та волонтерського руху є одним із ключових чинників у процесі подолання наслідків воєнних дій в Україні та важливою складовою організаційного механізму реалізації державної політики. Громадянське суспільство, представлене волонтерськими організаціями, благодійними фондами та ініціативними групами, відіграє суттєву роль у підтримці постраждалого населення, наданні гуманітарної й медичної допомоги, а також участі у відновленні зруйнованих територій.

Із перших днів воєнних дій волонтерські організації стали невід'ємною частиною системи допомоги як військовослужбовцям, так і цивільному населенню. Їх діяльність охоплює збір і розподіл гуманітарної допомоги, доставку продуктів харчування, медикаментів та предметів першої необхідності у віддалені та небезпечні регіони. Значна частина волонтерських ініціатив здійснює свою діяльність у координації з місцевими органами влади та міжнародними партнерами, що дозволяє забезпечувати безперервність і адресність допомоги постраждалим.

Важливим напрямом діяльності волонтерів є участь в евакуації населення із зон активних бойових дій, зокрема осіб, які не мають можливості самостійно залишити небезпечні території. Крім того, волонтерські організації створюють і підтримують пункти тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, де забезпечується надання тимчасового житла, харчування, медичної та соціальної допомоги.

Благодійні фонди відіграють істотну роль у фінансуванні гуманітарних програм і проєктів з відновлення інфраструктури. Вони здійснюють залучення фінансових ресурсів як на національному, так і на міжнародному рівнях, у тому числі за рахунок української діаспори, міжнародних компаній та приватних донорів. Отримані кошти спрямовуються на підтримку закладів охорони здоров'я, освіти, реабілітаційних центрів та інших об'єктів соціальної інфраструктури, які зазнали руйнувань унаслідок бойових дій.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності благодійних фондів є підтримка медичної сфери. За рахунок зібраних ресурсів здійснюється закупівля медичного обладнання та лікарських засобів, організовується лікування і реабілітація поранених військовослужбовців та цивільних осіб. Водночас значна увага приділяється фінансуванню програм психологічної допомоги, що є важливою складовою комплексної реабілітації осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Громадянське суспільство також активно залучається до процесів відбудови інфраструктури. Волонтерські рухи та громадські організації

організують відновлювальні роботи на пошкоджених об'єктах, зокрема житлових будинках, закладах освіти, охорони здоров'я та культурних установах. У межах таких ініціатив здійснюється співпраця з органами місцевого самоврядування та професійними будівельними компаніями, що дозволяє поєднувати трудові, матеріальні та організаційні ресурси.

Будівельні та відновлювальні ініціативи волонтерів спрямовані на якнайшвидше повернення населення до нормальних умов проживання у власних домівках. Така діяльність не лише сприяє фізичному відновленню інфраструктури, а й підсилює соціальну згуртованість, формує довіру до інститутів підтримки та створює передумови для стабілізації суспільного життя.

Окремим напрямом діяльності волонтерських організацій є надання гуманітарної допомоги постраждалому населенню. Волонтери забезпечують громадян продуктами харчування, медикаментами, засобами гігієни, одягом та іншими необхідними ресурсами. Гуманітарні вантажі доставляються до регіонів, що зазнали найбільших руйнувань, у тому числі до населених пунктів, де через пошкодження інфраструктури ускладнене забезпечення базових потреб населення.

Таким чином, організаційний механізм реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні характеризується комплексністю та багаторівневістю й охоплює взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних партнерів, інститутів громадянського суспільства та волонтерських організацій. Його ефективність визначається рівнем координації управлінських рішень, спроможністю інституцій забезпечувати відновлення критичної інфраструктури, реалізацію заходів соціального захисту і реабілітації постраждалого населення, підтримання громадської безпеки та правопорядку. Важливе значення має залучення міжнародної технічної й фінансової допомоги, а також активна участь громадянського суспільства у гуманітарних і відбудовних процесах, що дозволяє посилити організаційні можливості держави. Сукупність зазначених

елементів формує цілісну систему організаційного забезпечення державної політики, спрямованої на стабілізацію ситуації у постраждалих регіонах і створення умов для їх подальшого відновлення та розвитку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні

Подолання наслідків воєнних дій потребує ефективного публічного управління, що передбачає координацію зусиль уряду, міжнародних організацій, громадських інституцій і приватного сектору. Українське суспільство вже третій рік поспіль функціонує в умовах воєнних дій з РФ, що негативно позначається на роботі всіх сфер життєдіяльності держави та суспільства.

Визначальною умовою запобігання та протидії загрозам, які постали перед Україною, є розроблення й упровадження результативної державної політики для розв'язання складних проблем, що, своєю чергою, зумовлює необхідність відповідних наукових досліджень, спрямованих на формування належних стратегічних напрямів розвитку.

Зосередимо увагу на наявних дослідженнях у сфері стратегічних напрямів розвитку українського суспільства в умовах подолання наслідків воєнних дій. У працях [42; 43] розглядаються стратегічні аспекти відновлення економіки України, зокрема питання використання міжнародної допомоги, реформування ключових секторів економіки та впровадження нових технологій. У джерелах [4; 44] висвітлено нормативно-правові аспекти, пов'язані з тематикою відновлення України. У працях [45; 46; 47] представлено підходи авторів до визначення шляхів і можливостей післявоєнного відновлення України. Аналітичний звіт [48] містить прогностичні сценарії економічного розвитку України на коротко- та довгострокову перспективи з акцентом на роль державного управління та залучення приватного сектору.

На підставі аналізу наведених досліджень, а також із використанням інструментарію стратегічного аналізу, можливо сформулювати стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні. Зазначені стратегічні напрями мають ґрунтуватися на комплексному підході, що інтегрує економічні, соціальні, безпекові та гуманітарні складові [49].

З урахуванням масштабу та тривалості війни зазначені напрями доцільно структурувати за кількома ключовими блоками.

Блок № 1. Економічне відновлення та реконструкція інфраструктури, а саме такі напрями:

- реалізація національної програми відновлення з концентрацією на стратегічно важливих об'єктах, включно з транспортною інфраструктурою, енергетичними об'єктами та житловим сектором;
- залучення міжнародних інвестицій для забезпечення довгострокової стійкості відбудови, включно з механізмами страхування ризиків для інвесторів в умовах постконфліктної ситуації;
- створення державного фонду відновлення із прозорими процедурами контролю та звітності;
- розвиток регіонів з урахуванням децентралізації, що надасть можливість регіонам самостійно управляти ресурсами та залучати додаткові джерела фінансування.

Блок № 2. Соціальна підтримка та інтеграція постраждалого населення, а саме такі напрями:

- організація психологічної допомоги особам, які постраждали від воєнних дій, передусім ветеранам і цивільному населенню, що перебувало в умовах окупації або інтенсивних бойових дій;
- реалізація програм реінтеграції ветеранів у цивільне життя, що охоплюють професійну підготовку, освітні заходи та підтримку малого бізнесу;

– надання гуманітарної допомоги з акцентом на забезпечення базових потреб (житло, медичні послуги, продукти харчування) та посилення соціального захисту найбільш уразливих категорій населення.

Блок № 3. Охорона здоров'я та медичне забезпечення, а саме такі напрямки:

- упровадження реабілітаційних програм для постраждалих військових і цивільних із фокусом на фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію;
- посилення системи охорони здоров'я шляхом підвищення кваліфікації медичного персоналу та модернізації медичних установ, передусім у постраждалих регіонах.

Блок № 4. Забезпечення національної безпеки та правопорядку, а саме такі напрями:

- модернізація безпекових структур із урахуванням нових викликів, включно з кіберзагрозами та гібридними формами війни;
- реформування правоохоронних органів з метою підвищення їх ефективності та адаптації до умов постконфліктного періоду;
- розвиток співпраці з міжнародними організаціями для забезпечення верховенства права та захисту прав людини у постраждалих регіонах.

Блок № 5. Дипломатичні та міжнародні зусилля, а саме такі напрямки:

- активізація міжнародної підтримки шляхом розширення співпраці з партнерами та міжнародними організаціями з метою залучення гуманітарної й фінансової допомоги;
- діяльність на міжнародному рівні щодо притягнення агресора до відповідальності за злочини, вчинені під час війни, зокрема через посилення ролі міжнародних судових інституцій і трибуналів;
- участь у програмах післявоєнного відновлення в межах міжнародних ініціатив, зокрема «Міністерської платформи з відновлення України» та інших програм.

Блок № 6. Розвиток технологій та інновацій, який містить такі напрямки:

- упровадження сучасних технологій для відбудови та модернізації інфраструктури, включно з цифровізацією процесів управління відновленням регіонів держави;

- застосування інноваційних рішень у безпековій сфері для запобігання новим загрозам, включаючи розроблення технологій моніторингу та прогнозування ризиків.

Блок № 7. Забезпечення прав людини та соціальної справедливості, а саме такі напрямки:

- забезпечення захисту прав людини в умовах післявоєнного відновлення шляхом функціонування ефективних судових механізмів і системи правової допомоги;

- робота над розв'язанням проблем вимушеного переселення та захистом прав внутрішньо переміщених осіб, включно із гарантуванням їх прав на житло, працю та соціальні послуги.

Для проведення SWOT-аналізу розвитку механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні можна розглянути такі основні аспекти (табл. 3.1).

SWOT-аналіз засвідчує, що розвиток механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні поєднує наявність значного потенціалу для відновлення з істотними ризиками та обмеженнями. Ефективне використання сильних сторін і можливостей потребує цілеспрямованої роботи держави щодо мінімізації слабких аспектів і системного управління загрозами шляхом упровадження прозорих, узгоджених та результативних управлінських механізмів.

З метою поглиблення аналітичної бази та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні доцільним є застосування кількох підходів і методів оцінювання ефективності зазначених механізмів у відповідній сфері.

Таблиця 3.1

**SWOT-аналізу розвитку механізмів реалізації державної політики у сфері
подолання наслідків воєнних дій в Україні**

S (Strengths) – Сильні сторони	W (Weaknesses) – Слабкі сторони
— міжнародна підтримка (активна дипломатична підтримка та міжнародна фінансова допомога, включно з гуманітарними ініціативами та проєктами відбудови); — політична воля (стійка державна політика щодо відновлення України після війни з чіткими пріоритетами та стратегіями); — децентралізація (зміцнення місцевого самоврядування та автономії регіонів сприяє ефективнішому використанню ресурсів для відновлення держави); — громадянська активність (високий рівень залученості громадянського суспільства та волонтерських ініціатив до процесів відновлення та підтримки постраждалого населення); — наявність національної програми відновлення (визначення пріоритетів у відбудові стратегічно важливих об'єктів та інфраструктури, включно з енергетичною сферою).	— висока корупція (незважаючи на реформаторські зусилля, корупція залишається значною проблемою, що може гальмувати ефективне використання міжнародної допомоги та інвестицій); — недостатній рівень координації (між державними органами, місцевою владою та міжнародними партнерами можуть виникати проблеми координації, що призводить до неефективного управління ресурсами); економічна нестабільність (війна серйозно підірвала економіку країни, що може обмежити можливості для фінансування відновлювальних програм в державі); — міграційна криза (велика кількість внутрішньо переміщених осіб створює тиск на інфраструктуру та соціальні служби у приймаючих регіонах); — відсутність інституційної спроможності (деякі державні установи мають недостатню спроможність реалізовувати складні проєкти відбудови та надавати ефективні послуги постраждалому населенню).
O (Opportunities) – Можливості	T (Threats) – Загрози
— залучення міжнародних інвесторів (можливість побудови сучасної, інноваційної економіки з акцентом на нові технології, «зелену» енергетику та цифровізацію); — реформа безпекового сектору (покращення ефективності правоохоронних органів та військових структур через модернізацію та впровадження новітніх технологій); — інтеграція до Європейського Союзу (подальша євроінтеграція відкриває нові економічні можливості, фінансову підтримку та сприяє імплементації європейських стандартів у державне управління); — відбудова критичної інфраструктури (шанс створити більш стійку та ефективну інфраструктуру, здатну протистояти сучасним загрозам, зокрема кібернетичним атакам); — післяконфліктна реформація економіки (можливість перезавантаження ключових економічних галузей, таких як енергетика, агропромисловий комплекс та ІТ-сектор, що може стати драйвером економічного зростання).	— тривалість війни (невизначеність щодо завершення воєнних дій може затягувати процес відновлення та стримувати запровадження інвестицій інвесторами); — зовнішні загрози (постійна загроза з боку агресора, ймовірність нових атак на критичну інфраструктуру); — політична нестабільність (можливі внутрішні політичні кризи або зміни у владі можуть завадити реалізації стратегічних програм); — соціальне напруження (високий рівень безробіття та соціальні труднощі можуть призвести до зростання невдоволення населення, що ускладнить процес відновлення); — зловживання допомогою (існує ризик нецільового використання міжнародної допомоги та фінансових ресурсів через корупцію або погане управління).

Примітка. Складено автором.

Аналіз розривів (Gap Analysis) дає змогу ідентифікувати відмінності між наявним станом механізмів реалізації державної політики та цільовими орієнтирами у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні. Основне призначення такого аналізу полягає у визначенні конкретних управлінських дій, необхідних для мінімізації виявлених розривів і досягнення стратегічно визначених цілей.

1. Визначення поточного стану:

- стан інфраструктури (суттєва частина об'єктів критичної інфраструктури зазнала руйнувань або пошкоджень унаслідок бойових дій у регіонах держави);
- соціальна ситуація (значна кількість внутрішньо переміщених осіб, підвищений рівень безробіття, дефіцит житлового фонду та обмежений доступ до медичних послуг);
- економіка (суттєве погіршення макроекономічних показників, проблеми з бюджетним фінансуванням, посилення інфляційних процесів і зростання цін);
- безпека (триваючі воєнні дії, високий рівень загроз національній безпеці, у тому числі у кіберпросторі);
- правовий аспект (необхідність удосконалення судової системи з метою забезпечення правопорядку та справедливості у постраждалих регіонах).

2. Визначення бажаного стану:

- відновлення інфраструктури (повна відбудова або модернізація критичних об'єктів інфраструктури та забезпечення їх стійкості до потенційних майбутніх загроз);
- соціальна стабільність (інтеграція внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади або їх повернення до місць постійного проживання, доступність якісних медичних послуг, створення умов для зайнятості та економічної активності);

– економічне відновлення (пожвавлення економіки за рахунок залучення міжнародних інвестицій, стабільне зростання валового внутрішнього продукту, формування нових робочих місць);

– безпека (функціонування ефективної системи національної безпеки, включно з кіберзахистом, розвідувальними спроможностями та посиленням діяльності правоохоронних органів);

– правова стабільність (прозора діяльність судової системи, забезпечення правопорядку, відновлення прав постраждалих осіб і мінімізація корупційних проявів).

3. Результати розрахунків за аналізом розривів (Gap Analysis) подано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз розриву (Gap Analysis)

Сфера	Поточний стан	Бажаний стан	Розрив (Gap)
Інфраструктура	Зруйновані дороги, мости, енергетичні об'єкти	Відновлена та модернізована інфраструктура	Недостатність ресурсів і технологій для відновлення
Соціальна сфера	Підвищене безробіття, нестача житла	Забезпечення зайнятості, доступне житло	Низька інтеграція програм реабілітації внутрішньо переміщених осіб
Економіка	Економічна нестабільність, бюджетні дефіцити	Стабільне економічне зростання	Недостатні міжнародні інвестиції
Безпека	Високі рівні небезпеки, незахищеність кіберпростору	Стійка система національної безпеки, захист критичних об'єктів	Відсутність координації між органами безпеки
Правова система	Проблеми з правосуддям, недовіра до судів	Прозорість, ефективність судової системи	Недостатнє реформування судової системи

Примітка. Складено автором.

4. Оцінка та формування плану дій щодо подолання розривів:

– інфраструктура: план дій (розроблення та реалізація національної програми відновлення інфраструктури із залученням міжнародних партнерів і

використанням інноваційних технологій); ресурси (міжнародні інвестиції, державні субсидії, приватні інвестиції в інфраструктурні проєкти);

- соціальна сфера: план дій (упровадження програм підтримки внутрішньо переміщених осіб, зокрема житлових субсидій, медичної допомоги та професійної підготовки); ресурси (гуманітарні фонди, державні програми соціального захисту, ресурси місцевих громад);

- економіка: план дій (формування сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій через інфраструктурні й технологічні проєкти, удосконалення бізнес-клімату); ресурси (фінансова підтримка міжнародних організацій, розвиток механізмів державно-приватного партнерства);

- безпека: план дій (модернізація національної системи безпеки, зокрема у кіберсфері, розширення співпраці з міжнародними організаціями у сфері безпеки); ресурси (фінансування оборонного сектору, міжнародна допомога у сфері безпеки та технологій);

- правова система: план дій (реалізація судової реформи з метою підвищення прозорості, забезпечення захисту прав людини та дотримання правопорядку); ресурси (експертна підтримка Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, внутрішні правові реформи).

5. Моніторинг та оцінювання:

- систематичне проведення оцінки результативності реалізації заходів, спрямованих на подолання виявлених розривів;

- запровадження системи моніторингу прогресу із залученням незалежних аналітичних центрів і міжнародних спостерігачів.

Таким чином, застосування аналізу GAP дозволяє чітко окреслити наявні прогалини у реалізації державної політики та сформулювати конкретні кроки для їх усунення, що сприятиме раціональному використанню наявних ресурсів і залученню додаткових можливостей для подолання наслідків воєнних дій в Україні.

Модель McKinsey 7S є інструментом стратегічного управління, який використовується для аналізу та підвищення організаційної ефективності на

основі взаємодії семи ключових елементів. Застосування цієї моделі є доцільним для комплексної оцінки механізмів реалізації державної політики, оскільки вона дозволяє виявити взаємозв'язки між окремими складовими управління та їх вплив на результативність державних програм.

У процесі реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні модель McKinsey 7S може бути використана як аналітичний інструмент для забезпечення ефективної координації та впровадження відновлювальних заходів.

Модель McKinsey 7S охоплює сім взаємопов'язаних елементів: стратегію (Strategy), структуру (Structure), системи (Systems), спільні цінності (Shared Values), стиль (Style), персонал (Staff), навички (Skills).

1. Стратегія (Strategy). Опис: стратегія визначає сукупність цілей і план дій, спрямованих на досягнення визначених результатів у процесі післявоєнного відновлення держави. У контексті подолання наслідків воєнних дій стратегічні орієнтири мають охоплювати заходи з економічної стабілізації, відбудови інфраструктури, соціального захисту населення та забезпечення безпеки. Приклад: розроблення та реалізація національної програми відновлення, яка передбачає відбудову критичної інфраструктури, реінтеграцію постраждалого населення та забезпечення сталого економічного розвитку за підтримки міжнародних партнерів.

2. Структура (Structure). Опис: структура відображає організаційну побудову системи державного управління та визначає порядок взаємодії між урядовими й державними органами, а також розподіл повноважень між центральним рівнем влади та місцевими органами. Приклад: налагодження координації між центральними органами виконавчої влади (Кабінетом Міністрів України, Міністерством інфраструктури, Міністерством реінтеграції) та місцевими адміністраціями, а також залучення міжнародних організацій до реалізації проєктів відновлення через спеціалізовані агентства або фонди.

3. Системи (Systems). Опис: системи охоплюють сукупність процедур і процесів, що забезпечують функціонування державної політики, зокрема механізми управління проєктами, бюджетування, контролю та моніторингу виконання програм. Приклад: запровадження цифрових систем управління проєктами, створення прозорих платформ для моніторингу реалізації відновлювальних ініціатив, а також забезпечення ефективного фінансового контролю за використанням державних і міжнародних коштів.

4. Спільні цінності (Shared Values). Опис: цей елемент відображає базові цінності та місію, які об'єднують усіх учасників процесу реалізації державної політики та визначають спрямованість їх діяльності. Приклад: утвердження цінностей національної єдності, безпеки, демократії, прозорості та відповідальності перед громадянами за ефективне використання ресурсів і відновлення постраждалих територій.

5. Стиль (Style). Опис: стиль характеризує підходи до керівництва та управління в органах державної влади, а також формат взаємодії між різними рівнями управління і міжнародними партнерами. Приклад: формування відкритого та прозорого стилю управління, орієнтованого на результат, із забезпеченням активної комунікації з громадянським суспільством та міжнародними донорами і чітким розподілом відповідальності між органами влади.

6. Персонал (Staff). Опис: цей елемент охоплює людські ресурси, зокрема рівень кваліфікації, мотивацію та ефективний розподіл кадрів, задіяних у реалізації програм відновлення. Приклад: залучення фахівців у сферах будівництва, управління проєктами та соціальної підтримки, використання експертного потенціалу міжнародних організацій, а також організація програм підвищення кваліфікації державних службовців.

7. Навички (Skills). Опис: навички відображають професійні компетенції, необхідні для результативного впровадження державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій. Приклад: розвиток навичок

управління інфраструктурними проєктами, стратегічного та кризового управління, антикризового фінансування, а також комунікації з міжнародними партнерами та донорами.

Застосування моделі McKinsey 7S дозволяє визначити характер взаємодії між усіма сімома елементами та оцінити їх узгодженість у процесі реалізації державної політики. Узгоджена робота зазначених компонентів створює передумови для підвищення ефективності програм відновлення та соціальної підтримки, орієнтованих на забезпечення довгострокової стабільності та розвитку держави.

Досягнення результативності у подоланні наслідків воєнних дій в Україні потребує скоординованої взаємодії державних органів, міжнародних партнерів, інститутів громадянського суспільства та бізнесу, що зумовлює необхідність формування прозорих і дієвих механізмів управління та постійного моніторингу реалізації визначених стратегічних напрямів.

Узагальнена схема стратегічних напрямів розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні представлена на рисунку 3.3.

На підставі положень, визначених у цьому підрозділі, можна констатувати, що воєнні дії, які тривають на території України, спричинили суттєві втрати економічного, соціального та інфраструктурного потенціалу держави й сформували безпрецедентні виклики для системи державної політики. У дослідженні акцентовано увагу на доцільності застосування комплексного підходу до подолання зазначених викликів, який охоплює як заходи оперативного реагування, так і довгострокові стратегічні рішення. Особливе значення в цьому контексті має економічне відновлення, оскільки воєнні дії істотно підірвали виробничі можливості країни, а реальний валовий внутрішній продукт у 2022 році скоротився на 29 % [8].

Особливого значення в умовах подолання наслідків воєнних дій набуває відновлення критичної інфраструктури, яка виступає базисом для нормалізації життєдіяльності населення та відновлення функціонування національної

економіки. Реалізація відновлювальних програм має передбачати активне залучення міжнародних інвестицій, застосування механізмів страхування ризиків, а також упровадження прозорих і підзвітних процедур використання фінансових ресурсів [44; 50]. Паралельно з цим вагомого значення набувають заходи соціальної підтримки постраждалого населення, насамперед внутрішньо переміщених осіб, що включають забезпечення базових потреб, створення умов для соціальної адаптації та реінтеграції у приймаючі громади.

Рис. 3.3. Схема стратегічних напрямів розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні

Примітка. Складено автором.

Забезпечення державної безпеки в сучасних умовах потребує системного реформування безпекових інституцій і їх адаптації до нових типів загроз, зокрема кіберзагроз та гібридних форм війни. У цьому контексті наголошується на важливості розвитку міжнародної співпраці з метою зміцнення правопорядку та гарантування захисту прав людини у регіонах, що

зазнали негативного впливу воєнних дій. Окрему роль у післявоєнному відновленні відіграють сучасні технології, які сприяють як відбудові інфраструктури, так і підвищенню рівня захищеності від нових викликів, що зумовлює необхідність упровадження інноваційних рішень у відновлювальні процеси.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні мають ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує економічні, соціальні, безпекові та гуманітарні складові. З урахуванням масштабів і тривалості війни доцільним є їх структурування за сімома ключовими блоками, а саме: економічне відновлення та реконструкція інфраструктури; соціальна підтримка та інтеграція постраждалого населення; охорона здоров'я та медичне забезпечення; забезпечення національної безпеки та правопорядку; дипломатичні та міжнародні зусилля; розвиток технологій та інновацій; забезпечення прав людини та соціальної справедливості.

3.2. Модернізація механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні

Реалізація державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні вимагає глибокого переосмислення наявних управлінських підходів і їх адаптації до умов тривалого воєнного протистояння та післявоєнного розвитку. Масштабні руйнування, системні соціально-економічні втрати, трансформація безпекового середовища та зростання ролі міжнародної допомоги обумовлюють необхідність переходу до більш гнучкої, результативної та узгодженої системи державного управління. За таких умов ключовим завданням стає оновлення способів, інструментів і процедур реалізації державної політики з орієнтацією на довгострокову стабільність і стійкість розвитку.

Передусім актуалізується питання трансформації інституційних засад державного управління. Практика подолання наслідків воєнних дій засвідчує, що ефективність відновлювальних процесів значною мірою залежить від чіткості розподілу повноважень, узгодженості дій органів влади та наявності дієвих координаційних механізмів. В умовах післявоєнного відновлення особливого значення набуває посилення ролі центральних органів виконавчої влади у стратегічному плануванні та водночас розширення управлінських можливостей регіонального і місцевого рівнів. Такий підхід дозволяє забезпечити поєднання загальнодержавних пріоритетів із потребами конкретних територіальних громад.

Наступним важливим напрямом є перегляд нормативно-правового забезпечення реалізації державної політики. Воєнні дії продемонстрували обмеженість окремих правових механізмів, які не відповідають динамічним умовам кризового та посткризового розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба у спрощенні адміністративних процедур, скороченні термінів ухвалення управлінських рішень та усуненні правових колізій, що стримують реалізацію відновлювальних проєктів. Важливим завданням є також приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів, що сприятиме підвищенню довіри міжнародних партнерів і активізації інвестиційних процесів.

Суттєвих змін потребують і економічні інструменти реалізації державної політики. В умовах обмежених внутрішніх фінансових ресурсів держава змушена активно залучати зовнішню допомогу, розвивати механізми державно-приватного партнерства та стимулювати підприємницьку активність у постраждалих регіонах. Ефективність таких процесів залежить від прозорості фінансових потоків, чіткості пріоритетів бюджетного фінансування та наявності механізмів контролю за використанням коштів. Важливу роль у цьому контексті відіграє запровадження інструментів страхування інвестиційних ризиків і створення спеціальних фондів відновлення.

Окремого значення набуває впровадження сучасних цифрових рішень у систему державного управління. Використання електронних платформ для управління відновлювальними проєктами, цифрових реєстрів пошкодженого майна, автоматизованих систем моніторингу та звітності дозволяє підвищити оперативність управлінських рішень і забезпечити підзвітність органів влади. Цифрові інструменти сприяють зменшенню корупційних ризиків, покращують доступ громадян до інформації та формують додаткові можливості для залучення громадянського суспільства до контролю за реалізацією державної політики.

Важливим аспектом удосконалення управлінських процесів є подальший розвиток децентралізаційних підходів. Територіальні громади, які безпосередньо стикаються з наслідками воєнних дій, володіють унікальним знанням локальних проблем і потреб. Надання їм більшої самостійності у плануванні та реалізації відновлювальних заходів дозволяє підвищити адресність державної політики та ефективність використання ресурсів. Водночас це потребує належної методичної та фінансової підтримки з боку держави.

Важливою складовою оновлення управлінських підходів є переорієнтація державної політики на принципи результативності та відповідальності за досягнення визначених цілей. У післявоєнний період особливої актуальності набуває перехід від формального виконання програм до управління, орієнтованого на вимірювані результати та реальний соціально-економічний ефект. Це потребує впровадження чітких показників ефективності, які дозволяють оцінювати не лише обсяги освоєних ресурсів, а й рівень відновлення життєдіяльності громад, доступність послуг та покращення якості життя населення.

У цьому контексті зростає значення програмно-цільового підходу в управлінні, який забезпечує узгодженість між стратегічними цілями держави та конкретними управлінськими рішеннями. Формування державних і регіональних програм відновлення має ґрунтуватися на комплексній оцінці

потреб, ризиків і ресурсів, а також передбачати механізми коригування заходів залежно від зміни безпекової та соціально-економічної ситуації. Такий підхід дозволяє підвищити гнучкість державної політики та її здатність адаптуватися до динамічних умов післявоєнного розвитку.

Важливим елементом удосконалення управлінських процесів є посилення аналітичного забезпечення прийняття рішень. Систематичне використання результатів стратегічного аналізу, прогнозування та оцінювання ризиків дозволяє зменшити ймовірність управлінських помилок і підвищити обґрунтованість рішень у сфері відновлення. Аналітичні інструменти сприяють визначенню пріоритетних напрямів втручання держави, оптимальному розподілу ресурсів і формуванню довгострокових сценаріїв розвитку.

Суттєвого вдосконалення потребують механізми взаємодії з міжнародними партнерами та інститутами громадянського суспільства. Міжнародна допомога є одним із ключових ресурсів відновлення України, проте її ефективність значною мірою залежить від здатності держави забезпечити координацію донорських програм, уникнення дублювання проєктів і прозоре використання коштів. Активна участь громадських організацій і волонтерських ініціатив у реалізації державної політики сприяє підвищенню суспільної довіри та соціальної легітимності управлінських рішень.

Не менш важливим є розвиток кадрового потенціалу системи публічного управління. Реалізація складних і довготривалих програм післявоєнного відновлення вимагає наявності фахівців із навичками стратегічного планування, управління проєктами, кризового менеджменту та взаємодії з міжнародними структурами. Підвищення кваліфікації державних службовців, запровадження програм безперервного навчання та залучення експертного середовища є необхідною умовою підвищення спроможності державних інституцій.

Особливе місце у процесах оновлення управлінських підходів займає безпековий компонент. Відбудова держави здійснюється в умовах збереження воєнних і гібридних загроз, що потребує інтеграції питань безпеки у всі напрями державної політики. Захист критичної інфраструктури, розвиток системи кібербезпеки та врахування ризиків повторних руйнувань мають бути невід'ємною складовою управлінських рішень.

Завершальним елементом удосконалення механізмів реалізації державної політики є формування ефективної системи моніторингу та оцінювання. Регулярний аналіз досягнутих результатів, використання чітких індикаторів ефективності та коригування управлінських рішень відповідно до змін зовнішнього середовища дозволяють забезпечити адаптивність державної політики та підвищити її результативність.

Окремої уваги потребує питання інтеграції принципів сталого розвитку у процеси реалізації державної політики післявоєнного відновлення. Відбудова держави не може обмежуватися простим відтворенням зруйнованих об'єктів, оскільки це не враховує довгострокові виклики, пов'язані з екологічною безпекою, енергетичною стійкістю та соціальною згуртованістю. У зв'язку з цим управлінські рішення мають орієнтуватися на створення більш стійких і адаптивних систем, здатних протистояти майбутнім кризам.

У процесі післявоєнного відновлення доцільним є врахування екологічного виміру державної політики, зокрема через застосування ресурсоефективних технологій, розвиток відновлюваної енергетики та зменшення негативного впливу на довкілля. Такий підхід не лише відповідає сучасним міжнародним стандартам, а й створює додаткові можливості для залучення інвестицій і міжнародної технічної допомоги. Екологічна складова дедалі частіше розглядається як один із критеріїв ефективності реалізації відновлювальних програм.

Соціальна складова також відіграє визначальну роль у забезпеченні стійкості післявоєнного розвитку. Реалізація державної політики має бути

спрямована на зменшення соціальної нерівності, підтримку вразливих груп населення та зміцнення довіри громадян до інститутів влади. Це передбачає активне залучення населення до процесів прийняття рішень, розвиток механізмів публічних консультацій і зворотного зв'язку, що сприяє підвищенню легітимності управлінських рішень.

Таким чином, поєднання управлінської результативності, аналітичної обґрунтованості та орієнтації на принципи сталого розвитку формує додатковий потенціал для підвищення ефективності реалізації державної політики у післявоєнний період.

Отже, оновлення механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні є багатовимірним процесом, що охоплює інституційні, правові, економічні, організаційні, кадрові та безпекові складові. Реалізація зазначених підходів створює підґрунтя для ефективного післявоєнного відновлення, зміцнення державного управління та формування умов для сталого розвитку українського суспільства.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні.

1. У процесі дослідження визначено, що воєнні дії в Україні спричинили системні загрози для особи, суспільства та держави, що зумовило суттєве ускладнення функціонування механізмів державного управління та потребу в їх адаптації до воєнних умов. Збройна агресія РФ сформувала комплекс гібридних викликів, які вимагають оперативності реагування, гнучкості управлінських рішень та здатності державних інституцій приймати стратегічні рішення, ґрунтовані на об'єктивному аналізі кризових ситуацій. Вплив воєнно-політичних та соціально-економічних чинників суттєво трансформував діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування, підкресливши їх важливу роль у подоланні наслідків війни. Значення набуває модернізація існуючих підходів до державного управління, розвиток спроможності публічних інституцій діяти в умовах нестабільності, а також формування дієвих механізмів реагування на загрози національній безпеці. Ефективне подолання наслідків воєнних дій неможливе без узгодженої діяльності державних органів, місцевого самоврядування та міжнародної підтримки, що формує підґрунтя для подальшого наукового опрацювання механізмів реалізації державної політики у цій сфері.

2. Установлено, що міжнародний досвід публічного управління у сфері подолання наслідків воєнних дій засвідчує вирішальну роль комплексного та скоординованого підходу, який поєднує зусилля національних урядів, місцевих органів влади, міжнародних організацій і донорів. Аналіз практик Німеччини, Боснії і Герцеговини та Хорватії показав, що ефективність післявоєнного відновлення значною мірою залежить не лише від обсягів фінансової допомоги, а й від якості інституційних реформ, рівня децентралізації та спроможності публічної влади забезпечувати прозоре

управління відбудовними процесами. Досвід миротворчих і відновлювальних місій підтвердив, що багатовимірні та виконавчі формати міжнародної участі є більш результативними у забезпеченні стабільності та створенні умов для сталого розвитку. Водночас приклади післявоєнної реконструкції засвідчують, що слабкість управлінських інституцій, корупція та політичні протиріччя здатні суттєво знизити ефективність навіть значної міжнародної підтримки, що підкреслює необхідність поєднання фінансової допомоги з послідовними політичними та управлінськими трансформаціями.

3. Проаналізовано, що економічний механізм реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій в Україні функціонує в умовах масштабних руйнувань виробничого потенціалу, інфраструктури та соціально-економічної системи, що суттєво ускладнює процеси відновлення. Воєнні дії зумовили зниження рівня економічної активності, втрату робочих місць, погіршення інвестиційної привабливості та зростання навантаження на державні фінанси, що визначає провідну роль економічних інструментів у реалізації державної політики. Відновлення інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу, застосування податкових і фіскальних стимулів, а також залучення міжнародних фінансових ресурсів формують основу стабілізації економічних процесів на постраждалих територіях. Взаємодія органів державної влади, місцевого самоврядування та міжнародних партнерів виступає ключовою умовою відновлення соціально-економічної системи держави та забезпечення подальшого економічного розвитку в післявоєнний період.

4. Оцінено, що організаційний механізм реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні має багаторівневий і комплексний характер та ґрунтується на координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, міжнародних партнерів і інститутів громадянського суспільства. Визначальну роль у його функціонуванні відіграють центральні органи виконавчої влади, які забезпечують стратегічне планування, координацію відновлювальних процесів, розподіл фінансових

ресурсів і контроль за реалізацією програм відбудови. Значну складову організаційного механізму становлять заходи з реабілітації та соціального захисту постраждалого населення, що реалізуються через систему державних і місцевих інституцій у взаємодії з громадськими та волонтерськими організаціями. Відновлення критичної інфраструктури, забезпечення громадської безпеки та правопорядку, а також залучення громадянського суспільства до гуманітарних і відбудовних процесів формують цілісну систему організаційного забезпечення державної політики. Узгодженість дій між усіма суб'єктами реалізації визначає ефективність подолання наслідків воєнних дій та створює передумови для стабілізації соціально-економічної ситуації і відновлення нормального функціонування держави в післявоєнний період.

5. Обґрунтовано, що стратегічні напрями розвитку механізмів реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні мають формуватися на засадах комплексного та системного підходу з урахуванням масштабів і тривалості воєнних викликів. Ключовими пріоритетами таких напрямів визначено економічне відновлення та реконструкцію інфраструктури, соціальну підтримку і реінтеграцію постраждалого населення, розвиток системи охорони здоров'я, зміцнення національної безпеки та правопорядку, активізацію міжнародної взаємодії, упровадження технологічних та інноваційних рішень, а також забезпечення захисту прав людини та соціальної справедливості. Застосування інструментів стратегічного аналізу, зокрема SWOT-аналізу, GAP-аналізу та моделі McKinsey 7S, дозволяє комплексно оцінити стан механізмів реалізації державної політики, виявити ключові проблеми та сформулювати узгоджені напрями їх подальшого розвитку з метою забезпечення сталого післявоєнного відновлення України.

6. Доведено, що реалізація державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні вимагає суттєвого оновлення управлінських підходів, інструментів і процедур з урахуванням масштабів руйнувань, тривалості

воєнних загроз та складності післявоєнних трансформацій. Показано, що результативність державної політики безпосередньо залежить від узгодженості інституційних рішень, адаптації нормативно-правового забезпечення до кризових умов, удосконалення економічних і фінансових інструментів, розвитку цифрових рішень та посилення ролі регіонального і місцевого рівнів управління. Обґрунтовано значущість інтеграції безпекового, соціального та екологічного вимірів у процеси відновлення, а також системної взаємодії з міжнародними партнерами й громадянським суспільством. Сукупність зазначених підходів формує підґрунтя для підвищення ефективності державної політики, забезпечення стійкого післявоєнного розвитку та зростання спроможності держави адекватно реагувати на сучасні й перспективні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96- ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>
2. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 940). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
4. План відновлення України. URL : <https://recovery.gov.ua/>
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
6. Про Стратегію забезпечення державної безпеки : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року введеного в дію Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>
7. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову : ПРЕС-РЕЛІЗ Світового банку № 2024/ECA/063. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukrainerecovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
8. Потреби України у відновленні оцінюють у 486 мільярдів доларів: оновлений звіт RDNA3 : Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35306.html>
9. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA3). February 2022 – December 2023. February 2024, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>

10. Пархоменко-Куцевіл О. Т. Теоретичні аспекти забезпечення якості публічних послуг: світовий та національний досвід. *Наукові перспективи*. 2023. № 9(39) С. 168-178.
11. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
13. Помаза-Пономаренко А. Л. Публічно-управлінський концепт розвитку адвокаційності в умовах децентралізації влади та забезпечення сталого розвитку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 1. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2829>
14. Децентралізація влади : офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Decentralizaciya-vladi-.html>
15. Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України. Київ. Інститут світової політики, 2016. 35 с. URL: https://neweurope.org.ua/wpcontent/uploads/2017/12/Conflict-_Lessons-for-Ukraine_01-36_ukr.pdf
16. Hultman Lisa. Keeping Peace or Spurring Violence? Unintended Effects of Peace Operations on Violence against Civilians. *Civil Wars*. 2010. Volume 12, Issue 1-2. P. 29-46. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13698249.2010.484897>
17. Kreps Sarah and Georey Wallace. Just How Humanitarian Are Interventions? Peacekeeping and the Prevention of Civilian Killings during and after Civil Wars. *In American Political Science Association Annual Meeting*, 2009. Toronto, 3-6 September. 45 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id= 145057444
18. Євтушенко І. В. Досвід діяльності сил охорони правопорядку та міжнародних організацій з врегулювання збройних конфліктів на території

країн пострадянського простору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2016/27.pdf

19. Євтушенко І. В. Організаційно-правові засади взаємодії сил охорони правопорядку з міжнародними організаціями під час врегулювання збройного конфлікту на території України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1 (79). С. 148-159.

20. Evtushenko I. Modern war conflict: the consequences of international terrorism on the base of globalization (theoretical and legal aspect). *Authority and society* (History, Theory, Practice). Tbilisi : Scientific magazine of The Open Diplomacy Association, 2015. № 4 (36). P. 156-157.

21. Запатріна І. В., Шатковська А. О. Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України. 2023. USAID. URL: https://era-ukraine.org.ua/wpcontent/uploads/2023/06/Doslidzhennia_Dosvid-pisliavoiennoho-vidnovlenniamist.pdf

22. Судачек Д. Післявоєнна відбудова ФРН : сайт «Центр Дністрянського». URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-germany>

23. Косаревич С. Післявоєнна відбудова Боснії і Герцеговини : сайт «Центр Дністрянського». URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-bosnia>

24. Amra Hadžimuhamedović. Culture-based urban resilience: post-war recovery of Sarajevo. Case study, Ministry of Education, Culture and Science of the Netherlands, UNESCO Funds-in-Trust Project. 2018, UNESCO, World Heritage Center web page. 28 p.

25. Doyle, Michael W and Nicholas Sambanis. Making War & Building Peace: United Nations Peace Operations. Princeton: Princeton University Press. 2006. 424 p.

26. Косаревич С. Післявоєнна відбудова Хорватії : сайт «Центр Дністрянського». URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-croatia>

27. Popescu Nicu. EU and the Eastern Neighbourhood: Reluctant Involvement in Conflict Resolution. *European Foreign Affairs Review*. 2009. Volume 14. Issue 4. pp. 457-477.

28. Piedmont Dean. The Role of Disarmament, Demobilization & Reintegration in Countering Violent Extremism. *Centre for Security Governance*. Issue 3, June 2015. URL: http://www.secgovcentre.org/files/www/SSR_2.0_Brief_-_3_-_Dean_Piedmont_-_June-2015_FinalVersion.pdf
29. Sango, Tonson J. Amnesty: A Yard-stick Towards the Resolution of Internal Conflict. In: 1st Women for Peace International Conference, 27 September 2009. URL: <https://kar.kent.ac.uk/23389/>
30. Schulze, Kirsten. AMM (Aceh, Indonesia). In: ESDP: The First Ten Years (1999-2009). Edited by Giovanni Grevi, Damien Helly and Daniel Keohane. Institute for Security Studies, Paris, France. 2009. pp. 265-273. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ESDP_10-web_0.pdf
31. Benjamin Reilly. Timing and Sequencing in Post-Conflict Elections. *Centre for Research on Peace and Development (CRPD)*. KU Leuven. *CRPD Working Paper*. № 26, 2015. p. 20. URL: <https://soc.kuleuven.be/crpd/files/working208papers/working-paper-reilly.pdf>
32. Peter Harris, Ben Reilly. Democracy and Deep-Rooted Conflicts: Options for Negotiators. Stockholm : IDEA, 1998. 414 p. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/democracy-and-deep-rootedconflict.pdf>
33. Thomas Edward Flores, Irvan Nooruddin, The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction. *Journa of Politics*. 2012. Vol. 72. № 2. pp. 558-570.
34. Шевчук О., Ворчакова А. Особливості вступу Хорватії до НАТО. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2020. № 2. С. 48-54. URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/view/33>
35. Benjamin Reilly. Post-War Elections: Uncertain Turning Points of Transition // A.K. Jarstad and T.D. Sisk (eds.), *From War to Democracy: Dilemmas of Peacebuilding*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008. p. 157-181.

36. Белай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія. Х. : Національна акад. НГУ, 2015. 349 с.

37. Белай С. В. Перспективні складові державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1 (47). С. 117-123.

38. Галушко О. М., Сидоренко А. Ю. Міжнародна допомога у відновленні України: аналіз програм ЄС та Світового банку. *Журнал економічних досліджень*. 2023. №4. С. 112-128.

39. Коваль І. П. Постконфліктне відновлення України: роль міжнародних організацій та внутрішніх реформ. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2022. № 6 (23). С. 25-38.

40. Чекалюк В. А., Романенко І. М. Механізми відновлення інфраструктури після війни в Україні: аналіз міжнародного досвіду. *Трансформація економічних систем*. 2024. №2. С. 67-81.

41. Мейко О. В., Торічний В. О., Мельничук Ю. П. Аналіз світового досвіду реагування на загрози у сфері воєнної безпеки. *Наукові перспективи*. 2024. № 1 (43). С. 178-186.

42. Ситник Г. П., Мельник В. М. Стратегія економічного відновлення України після воєнних дій. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2023. 456 с.

43. Соціально-економічні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 30 листоп. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. 88 с.

44. План для Ukraine Facility 2024-2027 : Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukrainefacility.pdf>

45. Болгов В. Є., Харечко І. В. Заходи по відновленню промисловості та забезпеченню стійкого економічного розвитку України. *Гальчинські читання*:

збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. 02.11.2023 р., Київ.
URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_29.pdf

46. Скрипниченко М. І., Кузнєцова Л. І., Білоцерківець О. Г. Сценарні макрооцінки післявоєнної відбудови економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. 48-74.

47. Akymenko O., Marchenko N., Shakhovnina N., Haryha-Hrykhno M., Grivko, S. & Kotelenets A. Management of Financial and Economic Relations in the Conditions of Post-war Reconstruction of Ukraine. *Economic Affairs*. 2023. 68 (1s). 143-151.

48. Милованов Т., Ролан Ж. Повоєнна відбудова та реформи державного управління України. Аналітичний звіт Відбудова України: принципи та політика. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf/

49. Pivnenko O. Strategic directions for the development of mechanisms for implementing state policy in the field of overcoming the consequences military actions in Ukraine. *Наукові перспективи*. 2024. № 10 (52). С. 50-63.

50. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2022-3-25 № 245-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

Виконав: студент магістратури
за спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

_____ Андрій ШЕВЧУК

Науковий керівник:

доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
д.ю.н.

_____ Руслан ЧЕРКАССЬКИЙ

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ